

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ 2' 15 ΔΕ-
ΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1907

ΟΙ ΜΠΕΚΤΑΣΛΗΔΕΣ ΑΛΒΑΝΟΙ ΚΑΙ Ο ΜΠΑΜΠΑ ΑΛΗΣ *

Τὸ Μουτσαφιλικίον τοῦ Ἀργυροκάστρου παρέστησε τὸ περίεργον φαινόμενον ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ, ὅτι τὸ πλείστον τῶν ἐν αὐτῷ Τουρκαλβανῶν ἀνήκουσιν εἰς τὴν αἰρεσιν τὴν κοινῶς καλουμένην τῶν Μπεκτασλήδων, ἥτοι τὴν τῶν Σιιτῶν ὁπαδῶν τοῦ Χαλίφου Ἀλῆ ἀνεψιοῦ καὶ γαμβροῦ τοῦ Μωάμεθ καὶ ἐνὸς τῶν τεσσάρων διαδόχων του, δολοφονηθέντος ἐν Κουφᾷ τῆς Ἀραβίας περὶ τὸ ἔτος 661 μ. Χ.

Κατὰ τὰ δόγματα τοῦ Χαλίφου τούτου τὰ διατυπωθέντα ἐν τῇ γενομένῃ ὑπ' αὐτοῦ συλλογῇ τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν πράξεων τοῦ Μωάμεθ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Χαδῆς, οἱ ὁπαδοὶ αὐτοῦ Σιίται ἢ Μπεκτασλήδες τὴν ἀρχὴν τοῦ πεπωμένου, ἦν πρὸ πασῶν καθιεροὶ τὸ Κοράνιον, δέχονται μόνον ὡς ἰδιότητα τοῦ Θεοῦ προγνωσκόντος τὴν μέλλουσαν τύχην τοῦ ἀνθρώπου, οὐχὶ ὁμῶς καὶ ὡς ἀμετάκλητον ὁρισμὸν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης· ἀναγνωρίζουσι δὴλα δὴ τῷ ἀνθρώπῳ πλήρη τὴν ἐλευθερίαν ἐνεργείας καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Πρὸς τῇ οὐσιώδει ταύτῃ δογματικῇ διαφορᾷ ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν ἔχουσι καὶ τινὰς ἄλλας ἀφορώσας εἰς τὴν λατρείαν καὶ μὴ ἐνδιαφερούσας τῇ μελέτῃ ἡμῶν.

Οἱ Τουρκαλβανοὶ Μπεκτασλήδες ἔχουσιν ὡς θρησκευτικοὺς ἀρχηγοὺς τοὺς λεγομένους Μπαμπάδες (πατέρας) ἄνδρας εὐφρεῖς, ἔχοντας θρη-

σκευτικὴν τινα μόρφωσιν, ἐναρέτους, ταπεινοφρονούντας, ὀλιγαρκεῖς καὶ ζῶντας μοναχικῶν σχεδὸν βίον ἐντὸς τῶν μακρῶν τῶν πόλεων κειμένων τεκέδων τῶν (μονῶν).

Περὶ τὸ Ἀργυροκάστρον ὑπάρχουσι τρεῖς μπαμπάδες, ἀλλ' ὁ κορυφαῖος αὐτῶν, καταπληκτικῶν ἐπιτροπῶν ἀσκῶν ἐν ὄλῳ τῷ Μουτσαφιλικίῳ εἶναι ὁ μπαμπᾶ Ἀλῆς¹.

Εἰς τὸ ἔξοχον τοῦτο πρόσωπον τῆς ΒΑ. Ἠπείρου καὶ κάτω Ἀλβανίας, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου ὀρκίζονται οἱ Τουρκαλβανοί, ἐξέφρασα ἡμέραν τινά, διὰ διαχειρισμένον τινὸς Τουρκαλβανοῦ, τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γνωρίσω αὐτό. Ὁ μπαμπᾶ Ἀλῆς ἀπεδέχθη ἄομιλος τὴν παράκλησίν μου.

Ὁ τεκές του κεῖται κάτωθεν τῶν λόφων τοῦ Ἀργυροκάστρου ἐν τερπνῇ ὁπωσδήποτε θέσει τῆς ἀκαλλιεργήτου πεδιάδος τῆς Δρυϊνουπόλεως, ἦν ἐξέλεξεν ἀπὸ τῆς νεανικῆς ἡλικίας του καὶ ἔπου ζῆ ἔκτοτε μετὰ τινων ὁπαδῶν του, οὐδέποτε εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν.

Εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τοῦ τεκέ ἀπόστασιν ἤλθον πρὸς ὑποδοχὴν μου τρεῖς τῶν ὁπαδῶν του φοροῦντες τὸ ἔνδυμα Δερβίσου καὶ κάλυμμα λευκόν, ἐπίμηκες καὶ μετ' εἰσηγῶν τινῶν, ἐπὶ τοῦ στήθους δὲ φέροντες διάφορα τεμάχια δοτῶν ἢ κεράτων ποικιλοχρῶων κρεμάμενα ἐκ τοῦ λαιμοῦ των. Οἱ ὑπασπισταὶ οὗτοι τοῦ μπαμπᾶ Ἀλῆ με ὑπεδέχθησαν φιλοφρονέστατα θέντες πρὸς χαίρεισμόν, κατὰ τὴν ἀλβανικὴν συνήθειαν, τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ με εἰσήγαγον εἰς τὸν τεκέν, ὅστις εἶναι ἀπλῆ τις μὲν ἀλλὰ καθαρά οἰκία

* Ἐκ τοῦ ἀδημοσιεύτου ἔργου τοῦ κ. Ν. Σκοτιδῆ Γεν. Προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀπὸ Κερκύρας εἰς τὴν ΒΑ Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίαν», τοῦ ὁποίου ἀποσπάσματα ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὰ τεύχη 152 καὶ 159.

¹ Ἀπεβίωσε πρὸ τινων ἐτῶν.

συγκειμένη ἐκ δύο πατωμάτων και πέντε ἢ ἕξ δωμάτων, ὧν τὰ παράθυρα περιβάλλει ὀπωσδήποτε ἢ σκιά ὀλίγων δένδρων φυτευμένων ἐν τῇ αὐλῇ.

Ἄμέσως, ἅμα ἠγγέλθη ἡ ἐπισκεψίς μου εἰς τὸν μπαμπᾶ Ἀλῆν, ἡνεώχθη ἡ θύρα τῆς μικρᾶς αἰθούσης ἐν ἣ εὗρίσκειτο. Διέκρινα τότε γέροντα ἑβδομήκοντα ἐτῶν, πολὺν τὰς τρίχας και τὴν μακρὰν γενειάδα ἣν ἔφερε, φοροῦντα στολὴν Δερβίσου και σταυροποδητὴ καθήμενον ἐν τινι γωνίᾳ τῆς αἰθούσης ἐπὶ δέρματος αἰγάθρου πλησίον του ἑκείντο διάφορα βιβλία ἐρριμμένα ἐπὶ τοῦ ἑδάφους, διότι δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία τράπεζα, οὐδ' ἄλλο τι ἐπιπλοὸν οἰονδήποτε. Μόνον κέντε ἢ ἕξ δέρματα αἰγάθρων ἦσαν ἀνεπτυγμένα ἐπὶ τοῦ ἑδάφους, ἐφ' ὧν ἐκάθηντο οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀλῆ, ἢ και οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸν τελέν, και τινες πίνακες ἀνηρημένοι ἐπὶ τῶν τοίχων, ἐφ' ὧν ἦσαν γραμμένοι διάφοροι ρήτραι τοῦ προφήτου Ἀλῆ.

Ἄμα εἰσῆλθον, ἠγέρθη ὁ σεβάσιμος γέρον και ἔρριπεν ἐπ' ἐμοῦ προσηγνὲς βλέμμα· εἶχον ἀκούσει τόσας διηγήσεις και τόσους ἐπαίνους περὶ τῆς ἀρετῆς και τοῦ νοῦς τοῦ τουρκαλβανοῦ τούτου κληρικοῦ, και τόσον σεβασμὸν μοῦ ἐνέπνευσεν ἡ σεβασμία και μεγαλοπρεπὴς αὐτοῦ μορφὴ, ὥστε αὐτομάτως ἠσπασθὴν τὴν χεῖρα, ἣν προσέτεινεν ὀλίγον, κατὰ τὴν ἄλβανικὴν συνήθειαν, και ἐκάθισα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του πλησίον ἐπὶ δέρματος αἰγάθρου.

Ἄμέσως ὁ μπαμπᾶ Ἀλῆς μοῦ ἐξέφρασεν ἄλβανιστὶ τὴν μεγάλην του εὐαρέσκειαν, διότι τὸ πρῶτον ἔβλεπεν Εὐρωπαῖον, ὡς εἶπε, και

μὲ παρεκάλεσε νὰ τὸν ἐπισκέπτομαι συχνά. Ἡ συνδιάλεξις ἡμῶν περιστράφη εἰς θέματα θρησκευτικὰ και κοινωνικὰ· ἕξ αὐτῆς ἐπέισθην ἀληθῶς ὅτι ὁ κληρικὸς οὗτος τουρκαλβανὸς ἦτο ἄξιος τῆς φήμης, ἣς ἀπήλαυεν ἐν τῇ Κάτω Ἀλβανίᾳ πνεῦμα διακεκριμένον και πρακτικόν, φωτισμένον ὀπωσδήποτε διὰ τινος ἀναπτύξεως θρησκευτικῆς, ἣν τῷ παρέσχον αἱ θρησκευτικαὶ γραφαὶ τῶν Μωαμεθανῶν, τῶν Ἑβραίων και τῶν Χριστιανῶν μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐξεδήλωσε τὸν σεβασμὸν ἑαυτοῦ τε και τῶν ὀπαδῶν του πρὸς τὰ διάφορα θρησκευτικὰ τὰ κρατοῦντα ἐν Τουρκίᾳ, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον και τὴν ὑποστήριξιν τὴν ὀφειλομένην τῷ ἀσθενεῖ και ἀσχοῦντι οἰονδήποτε θρησκευμα και ἂν πρεσβεύῃ οὗτος.

Βεβαίως, ἂν πάντες οἱ μπαμπάδες τῶν Τουρκαλβανῶν ἦσαν ὅμοιοι τῷ μπαμπᾶ Ἀλῆ και συνέτρεχε και τις μόρφωσις πνευματικὴ και ἠθικὴ, οἱ Τουρκαλβανοὶ θὰ ἦσαν πολὺ προότεροι και θερμότεροι ὀπαδοὶ τῆς τάξεως και τῆς πρὸς τοὺς νόμους και τὰς ἀρχὰς πειθοῦς, ὡς δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι ὀπωσδήποτε οἱ Ἀργυροκαστριῖται και οἱ Δελβινιώται, οἵτινες διάγουσιν ἀληθῶς σάφον βίον και ἐν πληροστάτῃ ἀρμονίᾳ μετὰ τῶν συμπατριωτῶν των Χριστιανῶν. Βεβαίως δὲν θὰ παρίστατο τις τότε μάστις τῶν ἀγρίων και αἱματηρῶν συγκρούσεων, αἵτινες ἂν δὲν γίνωνται σήμερον τόσον συχνά, ὅσον ἐν τῷ παρελθόντι, γίνονται ὅμως μεταξύ οἰκογενειῶν και χωριῶν δλοκλήρων δι' ἕνα ἄμυόν, διὰ μίαν δάμαλιν, δι' ἕνα ἀγρόν, και δὲν θὰ ἤκουε συχνάτις δολοφονίας λόγῳ κυρίως τῆς vendetta.

ΤΡΑΠΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

I

Και τὰ χρυσὰ πλατεῖα φτερά, τί τὰθελα ;
Μοῖρα μου, ἐγὼ σοῦ κραίνω,
Ὅ ἀητός, ὁποῦ γεννήθηκα τ' ἀπόβραδο
Και τὴν ἀγῆ πεθαίνω.

II

Ἦτανε, τάχα, ἡ Γῆ ἀνθισμένη
Κι' ἀπάνω μου ἀνθισμένος ὁ οὐρανός,
Δὲ μ' ἔσκιαζε, τάχα, τὸ μυστήριο τοῦ ἀγνώστου
Κι' ἦσαν ὁ κόσμος ὁ γαός
Κ' ἐγὼ Θεὸς του.

Και ξύπνησα ἡ Γῆ ἀνθισμένη,
Ἀπάνω μου ἀνθισμένος ὁ οὐρανός
Μὲ σκιάζει ὅμως τὸ μυστήριο τοῦ ἀγνώστου,
Κι' εἶνε ὁ κόσμος ὁ γαός
Κι' οὔτε θεὸς ἐγὼ, οὔτε πιστὸς του.

III

Εἶπα σὶὸ μαῦρο χελιδόνι :
— Πουλᾶκι τῆς καλοκαιριᾶς,
Μὲ τὰ φτερά τὰ πενθοφόρα,
Τὸ χάρο ἢ τὴν ἀνοιξὶ μὴνᾶς ;

— Ἀνθρώπε, μούπε, ποῦ λίγο ἐχάρης
Τὴν ἴδια σου ψυχὴ γιὰ δὲ ρωτᾶς ;
Δὲν εἶσαι σὺ, ὁποῦ τὴν ἀνοιξὶ
Τὸ θάνατον ἀποζητᾶς ;

IV

Χρυσὸ μου σιάχν, πὼς σὲ λυπᾶμαι
Π' ἄγρια σὲ θέριωσεν ὁ Θεριστῆς,
Τὸν τέτιο θάνατο νὰ τραγουδήσῃ
Στὸν κόσμο βρῖσκειται τραγουδιστῆς ;

Ἄγριος Θεριστῆς γιὰ μὲ ἄς μὴν εἶνε
Ὁ Χάροντας ποῦ θάρθη νὰ μὲ πάρῃ
Ἄς ἀνατελλῇ πάνω ἀπ' τὴν κλῆνῃ μου
Σὰν ἀγνοσιτιάτικο γλυκὸ φεγγάρι.

V

Ἐχει ἡ ζωὴ μου ἀπ' τὸ περπάτημα
Τὸ ξωτικὸ τοῦ νυχτοπόρου.
Ἐχει ἡ ζωὴ μου ἀπ' τὸ ξεφύλλιμα
Τὸ θλιβερὸ τοῦ φθινοπώρου.

Μᾶχω ἕνα φῶς ἐντὸς μου ἐγὼ
Ποῦ στὴν ψυχὴ μου ἀπλώνει μιὰ γαλήνη,
Ὅπως εἰς τὴν πλατεῖα τῆς Θάλασσης
Τὸν ἀσημένιον ἕπνον ἢ σελήνη.

VI

Τὰ δειτρολλίβανα θυμάτισαν
Πλοῦσιο στὸν αἰθέρα τὸ λιβάνι
Κι' ὁ λειτουργὸς τοῦ κάμπου τοῦ ἀπέραντου
Κεντρίζοντας τὰ βόδια του, ἐφάνη.

Κι' ὁμοιάς' ὁ κάμπος σὰν γαός
Δίχως ψαλμούς, δίχως παπάδες
Μὲ χερουβείμ τὰ περιστέρια, ποῦ φτεροῦγιαζαν
Μὲ τὰ κνπαρισσάκια γιὰ λαμπάδες.

VII

Θλιμμένη γέρνει ἡ σκέφι μου,
Ὅπως τῆς ἰτιάς τὰ κλώνια,
Γοργὰ διαβαίνουνε τὰ χροῖα μου
Ὅπως τὰ μαῦρα χελιδόνια.

Τὴν ψυχὴ μου ἄλλον ἤχο νὰ βγάλῃ
Ἡ θλίψη δὲν τὴν ἄφησεν ἢ λάμμα
Και γιὰ τραγοῦδι ἀπόμεινε σὲ μὲ
Τὸ μοιρολόι στὸν ὄχτο ἀπ' τὰ καλάμα.

VIII

Πάνω ἀπὸ τ' ἄσπρα σου τὰ μάγμαρα, Ἑλλάς
[ἀρχαία
Ἐνδὲς δνελρον ἀπλώθηκε γαλάζος οὐρανός
Ποῦ δὲν τὸν συγγεφιάζει ἢ ὀργὴ τοῦ Αἰόλου
Ποῦ πειὰ δὲν τὸν τρομάζει τοῦ Δία ὁ κεραυνός.

Ἀγκυλιαστὰ μὲ τοὺς παλῆρους Θεοὺς ἀποκοι-
[μήτης.
Και δὲν ἀνθεῖ στὸν τάφο σου παρὰ χλωμὸ
[λουλοῦδι
Δὲ θὰ ξυπνήσῃς, μάνα μου, ἀκόμα ποῖν ἠγήσῃ
Νέο, θεριῶν ἡμέρωμα, τὸ ὀρφικὸ τραγοῦδι.

IV

Τοῦ φθινοπώρου ἐστὸ δειτρολλίβανον μου γυμνὸ,
Ποῦ γύρω σου ἀπλώθηκε βαρεῖα ἢ χωματίλα,
Τάχα ποτὲ δὲν ἀνθίσεις και σὺ, ποτὲ ;
Τάχα ποτὲ δὲ σὲ στολοῦσαν φύλλα ;

ἀπὸ ἓνα χρόνον, μουντζες νᾶχε ὁ βουλευτὴς μας ὁ κὺρ Φόσκαρης! Ἄγγελος μονάχος, ἀφέντη μου! Αὐτὸν νὰ ψηφίσης πάντα, γιατί τέτοιους βουλευτάδες θέλει ἡ πατρίδα μας πού νὰ ὑπερασπιζοῦν κομμάτι καὶ τὸ δίκιο τοῦ φτωχοῦ λαοῦ!

— Λοιπὸν τί ἔκαμε αὐτὸς ὁ Φόσκαρης σου ἔς τὸν Τρυγονοφάη;

— Ὁ Φόσκαρης μας ἔκανε — καὶ τὸ κάνει ἀκόμα — τὸ ἐμπόριο τῶν τρυγονιῶν καὶ γιὰ νὰ ξοδιάζη λιγότερους παράδες καὶ νὰ μαζεῖν περσότερα τρυγόνια εἶχε μισθωμένους πολλοὺς συχωριανούς μου κυνηγούς καὶ τοὺς ὠριζε τόσα σκάγια καὶ τόσο μαπαοῦτι γιὰ τόσα πουλιά καὶ τοὺς τὰ πλέρωνε δεκαπέντε λεπτὰ τὸ κεφάλι. Ἐκατὸ τρυγόνια νὰ σκόζωνε τὴν ἡμέρα καθένας, ἕκατὸ δεκαπεντάλεφτα θάπαιρνε. Ποιὸς συχωριανός μου ἤθελε καλύτερη δουλειά; Ὅλ' οἱ κυνηγοὶ λοιπὸν τὸν ἐδούλευαν ἔτσι. Μόνος ὁ Τρυγονοφάης δὲν ἐδεχόντανε ἔτσι. Εἶχ' ἀδικο λοιπὸν ὁ βουλευτὴς μας νὰ μὴ τὸν χωνεῖν; Ἐπειτα δὲν ἦταν κι ἀπὸ τὸ κόμμα τοῦ ὁ Τρυγονοφάης. Εἶχ' ἀδικο λοιπὸν νὰ τὸν πολεμᾷ ὁ Φόσκαρης μας; Ὑστερα ἡ μεγάλη καλοτυχία τοῦ Τρυγονοφάη ὅλο ἔς ὑποψίες ἔβαζε καὶ τὸ βουλευτὴ μας καὶ τὸ Δῆμαρχό του, γιατί ὁ ἀναθεματισμένος χρόνον μετὰ τὸν χρόνον ἐμάζεψε πολλοὺς παράδες καὶ Κύριος οἶδε ἂν δὲν μᾶς ἔξεπερόβαλλε καμμιὰ φορὰ κ' ὑποψήφιός δῆμαρχος ἢ βουλευτὴς ἔς τὰ μέρη μας!

Ἐρεῖς, κὺρ Γιάννη, πὼς ὁ παρῶς κάνει καὶ τὸ γαῖδοῦρι ἀνθρώπο μεγάλο, γιατί, ἐδῶ πού τὰ λέμε, καὶ ὁ Φόσκαρης μας προτοῦ νὰ γίνῃ βουλευτὴς ἀπὸ τὸ λαθρεμπόριο μᾶς ἔγινε μέγας καὶ πολὺς. Γιατί λοιπὸν κι ὁ Τρυγονοφάης νὰ μὴ φτιάσῃ καμμιὰ φορὰ νὰ φάῃ καὶ τὸ βουλευτὴ μας;

Ἐπειτα, γιατί σὲ παρακαλῶ ὁ Φόσκαρης μας ἔκανε τὸ ἐμπόριο τῶν τρυγονιῶν; Γιὰ νὰ ζοῦν τόσο οικογενειαρχες καὶ γιὰ νὰ τρέφῃ καὶ τὸ κόμμα μας. Λοιπὸν γιὰ ἓνα Τρυγονοφάη νὰ ὑποφέρουν ὅλοι; πάει; Πές ἔς τὸ θεό σου, κὺρ Γιάννη, πάει;

— Δὲν πάει διόλου βέβαια, ὅπως τὸ λές!

— Λοιπὸν ἀφ' οὗ δὲν πάει, καθὼς τὸ λές καὶ σύ, θὰ πῆ πὼς ὁ Τρυγονοφάης ἦταν ἐχθρὸς τοῦ χωριοῦ μας κ' ἤθελε τὴ δυστυχία τοῦ τόπου μας, ἂν κ' ἐκνηγοῦσε ἀκούραστα πάντα κ' εἶχε τὰ καλύτερα τουφέκια, τὸ πιὸ φρέσκο μαπαοῦτι, τὰ κριβώτερα σκάγια καὶ τὸ πονηρότερο σκυλλὶ τοῦ κόσμου, τὸν Μπόγια, ὅπως ἐφώναζαμε τὸ

βρωμόσκυλό του, πού σήκωνε τὸ τρυγόνι κ' ἀπὸ τὰ βράθη τοῦ Ἄδῃ! Ἐπειτα ὁ Τρυγονοφάης εἶχε καὶ ἄλλα ἐλαττώματα. Ἦταν οἰκονόμος πολὺ ἀκούς οὔτε ἔς τὸ καφενεῖο μου νὰ μὴ πατήσῃ μιὰ φορὰ νὰ πιῇ ἓνα μαστίχι, νὰ φῆσῃ τὸ ἐλάχιστο καὶ ἔς τὸν ἄλλον ἓνα παρῶ ἀπὸ τὰ κέρδη του! Ὑστερ' ἀπ' ὅλ' αὐτὰ, δὲν ἀγαποῦσε καὶ πολὺ τὴν ἐκκλησιά, γιατί πῆγαινε μονάχα τὲς μεγάλες γιορτάδες καὶ δὲν ἐμεταλάβαινε παρὰ δύο-τρεις φορὲς τὸ χρόνο. Καὶ τὸ ὅτι δὲν ἀγαποῦσε τὴν ἐκκλησιά μας ἦταν φῶς φανερό, γιατί ποτέ του δὲν ἔστειλε οὔτε φτεροῦγα τρυγονιοῦ ἔς τὸν παπᾶ μας, τὸν πᾶτερ Λάζαρο, ὅπως ὁ ἴδιος τῶλεγε μετὰ πᾶνον πολλές φορὲς ὁ ἅγιος ἀνθρώπος, κὺρ Γιάννη, πού εἶναι μετὰ ψυχὴ καὶ μετὰ σῶμα κολλημένος ἔς τὸ βουλευτὴ μας, γιατί ἔς τὸ Φόσκαρη μας βλέπει κι ὁ πᾶτερ Λάζαρος τὸ σωτήρα τοῦ τόπου μας.

Ὁ βουλευτὴς μας λοιπὸν, πού πάντα ἐργάζεται γιὰ τὴν εὐτυχία μας, βλέποντας πὼς γιὰ ἓνα Τρυγονοφάη τόσο συχωριανοὶ τοῦ ἔχοναν τὸ ψωμί των, ἐσκέφθηκε πολὺ ὀρθὰ μετὰ τὸ Δῆμαρχό μας καὶ μετὰ τὸν πᾶτερ-Λάζαρο πὼς ὁ Τρυγονοφάης δὲν θάναί γέννα χωριάτικη καὶ λοιπὸν θάναί ἐχθρὸς τοῦ τόπου μας καὶ θὰ θέλῃ τὴν καταστροφή μας. Κι ἀφ' οὗ λοιπὸν ἡ ἐκκλησιά μας κ' οἱ ἀρχόντες μας ἦσαν αὐτῆς τῆς γνώμης γιὰ τὸν Τρυγονοφάη, μπορούσε νὰ μὴ συμφωνήσῃ, κι ὅλο τὸ χωριὸ μ' αὐτούς; Πρῶτα-πρῶτα λοιπὸν ἐβγήκε λόγος πὼς εἶναι ὁ Τρυγονοφάης ἀπὸ τὸ σόι μας, πὼς εἶναι παιδιὸ κάποιου παλιοῦ βενετσιάνου ἀρχοντα — καὶ βέβαια ἔτσι θά'ταν, κὺρ Γιάννη, γιατί σου ἔπα ἔς τὴν ἀρχὴ πὼς τὸ καθαντὸ ὄνομα τοῦ Τρυγονοφάη ἦταν Διγενής. Οἱ Διγενῆδες λοιπὸν ὅλοι βαστοῦν ἀπὸ βενετσιάνικο αἷμα, ὅπως μᾶς ἐβεβαίωσαν κι ὁ Δῆμαρχός μας ὁ Μοτσενίγος κι ὁ βουλευτὴς μας ὁ Φόσκαρης, ὅπως τοὺς ἐβεβαίωσε πάλαι ὁ σοφὸς γέροντας δάσκαλος τοῦ χωριοῦ μας ὁ κὺρ Βερονέζης. Κι ἀλήθεια πολλὰ σημεῖα μᾶς ἀπόδειχναν πὼς ὁ Τρυγονοφάης δὲν ἦταν συχωριανός μας καὶ μάλιστα τὸ ὅτι μᾶς ἀπόφενγε ὅλους κ' ἐξοῦσε ὀλομόναχος καὶ μόνῃ του γυναῖκα καὶ παιδιὰ εἶχε τὰ σκυλλιά του, πού τάγαποῦσε ὁ μισάνθρωπος καλύτερ' ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας.

Μᾶς περιφρονοῦσε λοιπὸν ὅπως οἱ βενετσιάνοι ἀρχόντες τὸν ἄλλον αἰῶνα καὶ μᾶς ἐθαροῦσε σκυλλοὺς τῶν σκυλλιών του, κ' ἂν τοῦ ἔλεγε κανένας καὶ τίποτε δὲν τὸ ἔχε γιὰ τίποτε νὰ τὸν σκοτώσῃ, γιατί ὅλα κι ὅλα μὰ ἡ ἀλήθεια εἶναι

πὼς ὁ Τρυγονοφάης ἀψηφοῦσε τὴ ζωὴ του καὶ δὲν ἐψηφοῦσε καὶ διόλου τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων. Μᾶς εἶχε πάρει λοιπὸν καὶ τὸν ἀέρα μαζί μετὰ τὸ ψωμί πού μᾶς ἔπαιρνε. Μολαταῦτα ὁ Φόσκαρης μας, σὰν ἀληθινὸς πατέρας τοῦ ἔθνους μας, ἐδοκίμασε πρῶτα μετὰ τὸ καλὸ νὰ πείσῃ τὸν Τρυγονοφάη νὰ μὴν ἀδικῇ τοὺς ὁμοεχθίνους του. Τὸν ἔκραξε λοιπὸν ἔς τὰρχοντικό του! Ὁ Τρυγονοφάης δὲν ἐπῆγε. Ἐπῆγε λοιπὸν σὰν καλὸς πατέρας ὁ ἴδιος ὁ βουλευτὴς μας ἔς τὸ φτωχικό του καὶ τοῦ εἶπε πὼς ὅλο τὸ χωριὸ τάχει μαζί του, γιατί δὲν ἀφίνει κανένα κυνηγὸ νὰ βγάλλῃ τὸ ψωμί του. Ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε πὼς δὲν ἐμπόδιζε κανένα νὰ σκοτώνη ὅλα τὰ τρυγόνια τοῦ κόσμου. Τότες ὁ Φόσκαρης μας γιὰ νὰ μὴ γίνονν σκάνδαλα τοῦ πρότεινε νὰ κυνηγᾷ ὅπως οἱ ἄλλοι γιὰ λογαριασμὸ τοῦ βουλευτῆ μας καὶ νὰ τοῦ δίνῃ, ἔς τὸ διάολο, καὶ κᾶτι, παραπάνω. Ὁ Τρυγονοφάης ἀρνήθηκε πάλαι. «Θὰ τὸ μετανιώσῃς» τοῦ ἔπε ὁ βουλευτὴς μας. «Μὴ με σεκάρῃς» τοῦ ἀπάντησε μετὰ βενετσιάνικη γλώσσα ὁ Τρυγονοφάης. Τότες ὁ Φόσκαρης μας ἔγινε, μετὰ τὸ δίκιο του, ἔξω φρενῶν. Νὰ προσβάλλῃ βουλευτὴ ἔς τὸ ὄμματι, κὺρ Γιάννη, εἶναι σὰν νὰ πατήσῃς ξυπόλυτος ἐπάνω σὲ φαρμακερὸ ἀστρίτη. Δὲν ἔχασε καιρὸ λοιπὸν ὁ Φόσκαρης μας κ' ἔκραξε τὸν πᾶτερ-Λάζαρο καὶ τὸν ἀφορεσμὸ μὴ τὸν ἀργέψῃ ὁ Δεσπότης, μὰ ὁ Φόσκαρης μας ἔστρηψε τὸ μαστάκι καὶ τοῦ ἔπε: «Μωρὲ παπᾶ, ἐγὼ εἶμαι Μητροπολίτης καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἐδῶ πέρα καὶ θὰ διατάξω τὸν Δεσπότη σου νὰ καθίσῃ ἔς ταῦτά του»!

Μὲ τὸν ἀφορεσμὸ λοιπὸν κᾶπως ὀλιγόστεψε τὸ κυνηγὶ τοῦ ὁ Τρυγονοφάης, γιατί τώρα ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ πηγαίνῃ ἔς τὴ χώρα γιὰ νὰ ψωνίξῃ τὰ χρειαζόμενά του, ἂν καὶ μερικὰ μαγαζιά τοῦ χωριοῦ μας ἔχοναν πάλαι τὴν ἐξοδειψί, πού τοὺς ἔκανε ὡς τὰ τώρα. Ἀλλὰ μεγάλα πράματα δὲν ἐβγήκαν εὐθὺς-εὐθὺς ἀπὸ τὸν ἀφορεσμὸ, Κύριος οἶδε γιατί, ἂν καὶ μερικὸι εἶπαν πὼς δὲν τὸν ἔπιασε πέρα-καὶ πέρα ἢ κατάρα τῆς ἐκκλησίας, γιατί ὁ πᾶτερ-Λάζαρος, ἀπὸ τὸν τρόπο του γιὰ τόσο μεγάλη θείκη ποινή, δὲν τὴν εἶπε, λέν, πολὺ μετὰ τὴν καρδιά του, γιὰ νᾶχουν πέρασι τὰ λόγια του ἔς τὸν Κύριον ἡμῶν. Εἶχαν ὅμως — κοντὰ ἔς τὴ γνώσι —

ὅλοι λάθος, γιατί πρέπει νὰ ξέρῃς, κὺρ Γιάννη, ὅπως μοῦ διηγήθηκε ὁ ἴδιος ὁ παπᾶ-Λάζαρος, πὼς ὁ ἀφορεσμὸς τῆς ἐκκλησίας πιάνει πολλές φορὲς ἕστερ' ἀπὸ χρόνια καὶ καμμιὰ φορὰ πιάνει τὰ παιδιὰ ἢ καὶ τὰ γγόνια τοῦ ἀφορεσμένου κι ὄχι αὐτὸν τὸν ἴδιο, κι ὅταν μάλιστα ὁ ἀφορεσμὸς πιάνει καλά, ἀρχίζει πρῶτα-πρῶτα ἀπὸ πράματα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ ἀφορεσμένου κ' ἔπειτα πιάνει αὐτὸν τὸν ἴδιο, γιὰ νὰ μὴ μπορῇ νὰ καταλάβῃ ἀνθρώπος πὼς τιμωρεῖ ὁ Κύριος ἡμῶν τοὺς ἀμαρτωλούς, πού τοὺς καταράζεται ἢ ἐκκλησιά μας. Ὅταν λοιπὸν δύο-τρεις μῆνες ἕστερ' ἀπὸ τὸν ἀφορεσμὸ ἐβλέπαμ' ὅλοι πὼς ὁ Τρυγονοφάης ἔμενε ὁ ἴδιος κι ἀπαράλλαχτος, ἀρχίσαμε νὰ συλλογιζόμεσθε πὼς ἀδίκῃ ὁ Φόσκαρης μας τὸν ἐθάρορσε γιὰ κακὸ ὑποκείμενο κ' ἐμυρομυρίζαμε πὼς ὁ βουλευτὴς μας ἐπῆρε ἔς τὸ λαϊκὸ του κ' ἐμᾶς καὶ τὸν πᾶτερ-Λάζαρο καὶ κᾶπως ἐκρύωσε ἡ καρδιά μας γι' αὐτόν. Ὁ Φόσκαρης μας τὸ μυρίστηκε κ' ἔπεισε τὸν παπᾶ νὰ μᾶς βεβαιώσῃ πὼς ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ὅσον ἀργὰ ἐργεῖται τόσο φοβερότερη πέφτει. Καὶ ὡ τοῦ θαύματος! Δὲν περνοῦν τρεῖς μέρες, κὺρ Γιάννη μου, καὶ τί μαθαίνουμε; Μαθαίνουμε πὼς τὸ καλύτερο σκυλλὶ τοῦ Τρυγονοφάη, ὁ Μπόγιας του, ἐκεῖ πού γύριζε ἀπὸ τὸ κυνηγὶ κατακουρασμένο καὶ καταπεινασμένο ξαπλώθηκε ξάφνου κατὰ γῆς, ἀφριζε, σπάραιζε σὰν ψάρι κ' ἔπειτα ψόφησε κ' ἐκρίστηκε σὰν βαρέλλα. Ἐνας μονάχα κυνηγὸς ἔτυχε νὰ δῆ τὸν ψόφο τοῦ Μπόγια, ὁ Περισιτιάνης, ὁ δεῦτερος καὶ ἔς τὸ σημάδι καὶ ἔς τὴν παλληκαριά ἕστερ' ἀπὸ τὸν Τρυγονοφάη καὶ τὸ δεξιὸ χεῖρ ἔς τὸ κόμμα τοῦ Φόσκαρη μας. Ὁ Περισιτιάνης μᾶς ἐξιστόριζε πὼς ὁ Τρυγονοφάης, ὅταν εἶδε τὸ Μπόγια του νὰ ψοφᾷ, ῥίχτηκε ἔς τὸ σκυλλὶ σὰν ἐρωμένη γυναῖκα ἔς τὸν ἄντρα της, πού ψυχομαχάει. Τὸ ἔτριβε, τοῦ φώναζε: «Μπόγια μου! Μπόγια μου!» τὸ φιλοῦσε, τᾶγκάλιαζε, τᾶνοιγε τὸ στόμα καὶ τοῦ ἔχονε ἀγέρα μετὰ τὸ στόμα του, τὸ σήκωνε ψηλά, τὸ χόρευε, τὸ φτυοῦσε γιὰ τὸ βάσκαμα — μὰ ὅλα χαμένα κι ὅταν εἶδε ἔς τὸ τέλος τὸ Μπόγια του τούμπανο, πῆγε νὰ τρελλαθῇ ἀπὸ τὸ κακὸ του, κι ὅπως εἶδε τὸν Περισιτιάνη νὰ διαβαίνῃ ἦσυχος-ἦσυχος μπροστά του, τοῦ φώναζε λυσιασμένα, ὅπως μᾶς ἔλεγε ὁ ἴδιος: — Κάλλιο εἶχα νὰ ψοφήσετε ὅλοι σεις οἱ βρωμοχωριάτες κι ὁ Μοτσενίγος σας κι ὁ Φόσκαρης σας μετὰ τὰ βενετσιάνικα τῶν ὀνόματα παρὰ τὸ πιστὸ σκυλλὶ μου, βρωμόσκυλλα!

Και με τους λόγους τούτους ἔδραξε και τὸ τουφέκι του. Ὁ Περισιτιάνης τὸ κοψε λάσπη, ὄχι ἀπὸ φόβο βέβαια τῆς ζωῆς του, μὰ ἀπὸ φόβο ἐκκλησιαστικὸ, γιατί εἶχε νὰ κάμῃ μὲ ἀφωρεσμένο ὑποκείμενο, κι οὔτε τὰ λόγια ἀκόμη τείτοιου ἀνθρώπου πρέπει νὰκούῃ κάθε καλὸς χριστιανός, γιατί μπορεί νὰ τὸν πιάσῃ κι αὐτὸν ἢ κατάρρα. Μόλις ἐμάθαμε τί εἶπε γιὰ τὸ χωριὸ μας ὁ Τρυγονοφάνης και μάλιστα γιὰ τὸ δήμαρχό μας και τὸ βουλευτὴ μας, πὸν τοὺς ὠνόμασε και βενετσιάνους, ἐν ᾧ τὰ ὀνόματά των εἶνε τὸ καθαρότερα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας μας, ὅπως πάλαι μᾶς ἐβεβαίωσε ὁ σοφὸς μας δάσκαλος ὁ κύρ Βερονέζης, ἐγινήκαμε ὅλοι μὲ τὸ δίκιο μας σκυλιά, κι ὁ πάτερ - Λάζαρος μᾶς ἐφώνασε: « Βλέπετε, γενεὰ ἀπιστῆ, πῶς ὁ Κύριος ἡμῶν τιμωρεῖ αὐτὸν τὸν ἀντίχριστο σιγὰ σιγὰ; Θὰ τὸν κάμῃ νὰ δοκιμάσῃ πρῶτα ὅλες τὰς ἀνθρώπινες συμφορὰς γιὰ νὰ γίνῃ και καλὸ παράδειγμα ὁ Τρυγονοφάνης εἰς ἕλους σας νὰ μὴν εἴσατε ἀρπαγες κι ἀχόρταστοι! » Καὶ τὰ λόγια τοῦ παπᾶ μας ἐβγήκαν σωστά, γιατί ὕστερ' ἀπὸ τὸν ψόφο τοῦ Μπόγια τοῦ ὁ Τρυγονοφάνης πρῶτα ἐγινε μελαγχολικὸς κι ἀρχινήσῃ νὰ δείχνῃ σημεῖα δαιμονισμένου ἀνθρώπου. Ἄφησε τὰ γένεια του και τὰ μαλλιά του, ἐμαύρισε, ἴσχανε και παραμιλοῦσε μονάχος κι ὅλο τὸ Μπόγια του ἐκραξε. Μὰ μολαιαῦτα Τρυγονοφάνης πάντα ἔμενε και μάλιστα ὕστερ' ἀπὸ τὸ χαμὸ τοῦ Μπόγια, γιὰ νὰ ξεχνᾶ τὴ λύσσα του, εἶχ' ἀφοσιωθῆ ὅλος κι ὅλος 'στὸ κυνήγι.

Νὰ τὸν ἐβλεπες τότε τὸν ἀναθεματισμένο πῶς ἐκνηγοῦσε, θὰ τὸν ἐξήλευες, ἀν και μονάχα ἀφωρεσμένος ἀνθρώπος θὰ μπορούσε νὰ κάμῃ ὅ,τι ἔκανε ὁ Τρυγονοφάνης κνηγώντας. Γιὰ νὰ σηκῶνῃ τὸ τρυγόνι, ἔκανε τώρα και τὸ σκύλλο ὁ ἴδιος κ' ἔτρεχε μέσα 'ς τὰ βουῖλα και 'ς τοὺς βάτους κ' ἔσερνότανε σὲ κρεμνοὺς ἀθόρυβα σὰν νὰ πετοῦσε κι ὅλο τὰ ρουθούνια ἐδοῦλεναν κι ἀπὸ τὴ μυρωδιὰ τοῦ ἀγέρα καταλάβαινε πὸν κοίτεται τὸ τρυγόνι και τότες ἐγαύγιζε και τὸ τρυγόνι τοῦ βγαίνει 'ς τὴν μπούκα τοῦ τουφεκιού. Κ' ἐμεῖς, μολονότι βλέπαμε τὸν Τρυγονοφάνη τώρα πετοῖ και κόκκαλο και μελανιασμένο κ' ἐπιστεύαμε πῶς ὁ ἀφορεσμός τὸν ἔπιασε, νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀμαρτία μας ἀρχινήσαμε πάλαι νὰ μουρμουρίζουμε πῶς μ' ὅλη τὴν κατάρρα τοῦ Θεοῦ και τὸ χαμὸ τοῦ Μπόγια, ὁ Τρυγονοφάνης τώρα κέρδιζε περισσότερα ἀπὸ πρῶτα. Ὁ Φόσκαρῆς μας μόλις ἐμυρσίτηκε πάλαι τὴ στενοχώρια μας, ἔβαλε ἀμέσως τὸν πάτερ - Λάζαρο νὰ μᾶς πῆ πολὺ σωστά:

— Ἄνυπόμονα πρόβατα πὸν εἴσατε! Ἔτοι κ' οἱ Ἑβραῖοι 'ς τὴν ἔρημο φώναζαν κατὰ τοῦ Μωϋσῆ, μὰ ὕστερα ἔπεσε τὸ μάνα τοῦρανοῦ κ' ἐχόρτασαν ὅλοι. Ἔχετε ὑπομονή, λέω, και θὰ δῆτε ἢ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ πόσον ἔρχεται φοβερότερη ὅταν ἔρχεται λίγη-λίγη τὴ φορὰ!

Και ὦ τοῦ θαύματος πάλαι! Δὲν ἐπέρασαν πολλὰς μέρες ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ παπᾶ μας, και τὸ σπίτι τοῦ Τρυγονοφάνη ἕνα βράδυ, πὸν ἔβρεχε δυνατὰ, ἔπιασε φωτιά κατὰ τὰ μεσάνυχτα, και τὰ μαρῶντια και τὰ σάγια και τὰ φουσέκια τοῦ Τρυγονοφάνη τὸ κατακάσαν. Κανεὶς δὲν εὔρισε τὸ πῶς ἐπῆρε φωτιά τὸ σπίτι τοῦ ἀφωρεσμένου κνηγοῦ, ἀφ' οὔ ἔβρεχε μάλιστα δυνατὰ, ἀν και ὁ Περισιτιάνης μας, πὸν ἦταν γείτονας τοῦ Τρυγονοφάνη, βεβαιώνει πῶς, κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἐκεῖνα εἶχε βγῆ, κατὰ θεῖα οἰκονομία βέβαια, 'ς τὸν κῆπο του, ὁ Περισιτιάνης, γιὰ κάποιαν ἀνάγκη του και ξάφνου λοιπόν, πὸν λές, βλέπει νάστραφτη δυνατὰ και — μνήστητί μου, Κύριε! — σὰν κάποιον φάντασμα ἀσπροντυμένο και μὲ φτερούγια πύρινα νὰ περνᾶ σὰν ἄγγελος ἐδίκητης ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Τρυγονοφάνη, νὰ τὰγγίξῃ μὲ τὰ λαμπρόκοπα φτερούγια του και νὰ τὸ κατακάσῃ. Τὴ γνώμη τοῦ Περισιτιάνη, πὸν εἶναι πολὺ θεοφοβούμενος, ἐδέχτηκε πέρα και πέρα κι ὁ πάτερ - Λάζαρος, ἀφ' οὔ ἐσυμβουλευθῆκε και τὸ Φόσκαρῆς μας, και μᾶς εἶπε μάλιστα:

— Βλέπετε, ἢ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μὲ τί μυστήριο πέφτει κατὰ τῶν ἀφωρεσμένων τῆς ἐκκλησίας; Κατὰ θεῖαν ἐμπνευσι βέβαια ὁ Περισιτιάνης μας, πὸν εἶναι τὸ διαλεκτότερο πρόβατο τῆς ἐνορίας μου, θὰχε σηκωθῆ τὰ μεσάνυχτα γιὰ νὰ γίνῃ μάρτυρας τῆς ὀργῆς τοῦρανοῦ κατὰ τοῦ Τρυγονοφάνη! Ποιὸς ξέρει πόσα ἄλλα μαρτύρια θὰ τραβήξῃ ὁ ἀναθεματισμένος πρὶν παραδώσῃ τὴν ψυχὴν του 'ς τὸν Βελζεβούλ!

Ὁ Τρυγονοφάνης, κύρ Γιάννη, ἀν κ' ἐπῆρε φωτιά τὸ σπίτι του, κατῶρθωσε νὰ σωθῆ ἀπὸ τὴ μεγάλη του γλιγωροσύνη, κ' ἐπειδὴ τώρα δὲν εἶχε καλύβι νὰ σπιτωθῆ, τί σοῦ κάνει ὁ διαολεμένος; Εὔρηκε μιὰ σπηλιὰ κατὰ τὸ βουνὸ τῶν Ἁγίων Δέκα 'ς τὸ καλύτερο πέρασμα τῶν τρυγωνιῶν, τὴν ἔσιασε, τὴν ἔφραξε, ἔβαλε νὰ τοῦ τὴν φυλᾶν και δύο μαντρόσκυλλα, και τὴν εἶχε και γιὰ σπίτι και γιὰ καρτέρι τῶν πουλιῶν!

Και τώρα καταλαβαίνεις τί συνέβαινε. Τώρα εἶχε περισσότερο καιρὸ νὰ κνηγᾶ 'ς τὴν ἐξουσία του και τώρα θέριζε μὲ τὸ σωρὸ τὰ πουλιά. Ὅλοι μας λοιπόν ἐσταυροκοπιούμαστε

ΜΠΕΤΟΒΕΝ ΥΠΟ ΜΑΣ ΚΑΙΓΚΕΡ

κ' έρωτούσαμε τί τιμωρία θεϊκή ήταν να καή το σπίτι του και να βρίσκεται άσιπτος ο Τρυγονοφής καλύτερα παρά σπιτωμένος. Κ' έπερογελούσαμε, πού λές, τον πάτερ-Λάζαρο και τον έφωνάζαμε «προφητάναχτα» κ' έκουρδίζαμε με πειραχτικά λόγια το Φόσκαρή μας πού μ' έλο του το βουλευτηλίκι δέν ήμπορούσε να έμποδίση τον Τρυγονοφή να κυνηγή για μεγάλη ζημία των ύποστηριχτών του κόμματός του. Κι ο βουλευτής μας δέν έλεγε τίποτε κι έλο συλλογισμένος ήταν και το μίσος του κατά του Τρυγονοφάη ξεχειλίζε τόσο 'ς την καρδιά του πού από τη σκάσι του αρχίνησε να τά βάζη άδικα μ' έλους τους κυνηγούς του και μάλιστα με τον καλύτερό του, τον Περισιτιάνη, και του έλεγε πώς δέν αξίζει τίποτε, άφ' ού δέν είναι ικανός να περάση 'ς το σημάδι και 'ς την πονηριά του κυνηγιού έναν άφωρεσμένο Τρυγονοφάη! Κι ο Περισιτιάνης από το φιλότιμό του έσκάζε, κ' ήταν κι αυτός έλο συλλογή και δέν έκανε τίποτ' άλλο τώρα μέρα-νύχτα παρά να γυμνάζεται 'ς το σημάδι για να περάση τον Τρυγονοφάη κ' ευχαριστήση το βουλευτή μας. Κι ο Φόσκαρης μας, για να του δώση θάρρος και για να μην έχη άλλες σκοτούρες από το γύμνασμα, έτρεφε τώρα χάρισμα κι αυτόν και το σπίτι του και του έφερε επί ταύτου και του φέκι δίκαννο πρώτης τάξεως από τη Γερμανία και του άγόραζε μπαρουτι άκαπνο για να μην ακούωνται οι τουφεκιές του Περισιτιάνη, λέει, και φεύγουν τά τρυγόνια. Και τώρα ο Περισιτιάνης έχτυπούσε τά πουλιά 'ς τά πεταχτά κ' έσκότωνε με κλειστά μάτια, λέει ο λόγος, τη νυχιερίδα τά μεσάνυχτα. Και τώρα βέβαιος και παραβέβαιος πώς κυνηγή καλύτερα κι από τον Τρυγονοφάη, σήκωσε καλύτερι σιμά 'ς τη σπηλιά του έδω, κατά συμβουλή του βουλευτή μας, για να τον παραμονεύη και μάθη και σε τί πονηριές καταφεύγει για να τραβάη προς το μέρος του τά τρυγόνια.

Ο Τρυγονοφάης όταν είδε 'ς το πλάι του τον Περισιτιάνη, ούτ' έδειξε πώς τον συλλογίζεται κ' εξακολουθούσε το κυνήγι του και χωρίς να φανερώνη πώς κάνει πονηράδες πάντα ή τύχη ήταν βουνό μαζί του κι αυτός έσκότωνε δέκα κι ο Περισιτιάνης ένα πουλί. Ο Περισιτιάνης έχαιλούσε κόσμο για να γυρίση και με το μέρος τον λιγάκι αυτή ή βρωμοτύχη του Τρυγονοφάη, μα δέν βαριέσαι — τίποτε! Τότες άλλαξε τρόπο κι αυτός και με το έτσι θέλω ζητούσε να την άρπάξη από τά μαλλιά. Όταν έβλεπε λοιπόν τον Τρυγο-

νοφάη να κυνηγή, ο Περισιτιάνης έφώναζε, τραγουδούσε, βλαστημούσε, έψαλνε, έκανε το άνάστα ο Θεός για νάλθουν προς το μέρος του τά τρυγόνια! μα τά τρυγόνια τη δουλειά τους, έπήγαιναν να τά σκοτώση ο Τρυγονοφάης των.

Τώρα πιά οι συχωριανοί μου έλοι κ' έγώ μαζί έπήραμε 'ς το κορόιδο πέρα για πέρα τον Περισιτιάνη και του λέγαμε πώς το άκαπνο μπαρουτι του καπνίζει πολύ κ' ή μυρωδιά του διώχνει τά πουλιά προς το μέρος του Τρυγονοφάη. Ο Περισιτιάνης, αν κ' έλύσσαζε, δέν έλεγε τίποτε και χαμογελούσε μονάχα και μισότρογγε τά μουστάκια του. Το ίδιο έκανε κι ο Φόσκαρης μας. Ο πάτερ-Λάζαρος πάλαι έχαιδευε τά γένηια του και μās έλεγε κουνώντας το κεφάλι και με θυμό:

— Η όργη του Θεού θα τιμωρήση και σās, άπιστοι Θεμάδες!

Κι αυτή τη φορά τέλος έδειχτηκαν τά λόγια του αναμάρτητα κ' έφριζαμε έλοι για το προφητικό του χάρισμα, όπως θα μάθης. Μιά νύχτα λοιπόν κατά το φθινόπωρο ο ουρανός ήταν μαύρος σαν πίσσα. Ο Τρυγονοφάης είχε σηκωθεί πολύ προτού ξημερώση, γιατί έμυρίζονταν από τά χνώτα του άέρα πώς θα περάσουν τρυγόνια. Έκανε λοιπόν καρτέρι έξω από τη σπηλιά του μέσα 'ς το βάθος του σκοταδιού πού τον έτριγύριζε. Ο Περισιτιάνης, πού από τη φιλοτιμία του ξυπνούσε είκοσι φορές την ώρα, κατάλαβε άμέσως πώς ήταν ο έχηρός του σηκωμένος. Έσηκώθηκε λοιπόν κι αυτός, όπως μās διηγότανε με το στόμα του, κι άμίλητος έκανε καρτέρι σιμά 'ς τον Τρυγονοφάη με το δίκαννό του. Ένας βοριάς ώστόσο άγριος αρχίνησε να φυσομανάη, και τά σύννεφα βογκούσαν σαν πεινασμένα λεοντάρια. Ο Περισιτιάνης ναι μεν έμυρίζονταν πώς ο Τρυγονοφάης ήταν εκεί δίπλα του, μα τόσο ήταν το σκοτάδι, πού μονάχα με τη δύναμη της ζήλειας του θαρρούσε πώς μισόβλεπε τον ίσκιο του καταραμένου. Έάφνου, μās διηγότανε πάντα ο Περισιτιάνης, άκούω μπουμ! μία, μπουμ! δύο, μπουμ! τρεις και δός του μπουμ! Ο αναθεματισμένος έθέρριζε τρυγόνια, κύρ Γιάννη μου, 'ς τά σκοτεινά καλύτερα παρά σαν νάλαμπε ήλιος μέρα μεσημέρι! Έκανα κ' έγώ, μās έλεγε ο Περισιτιάνης με λύσσα, να δώ, να ξεκρίνω κανένα πουλί, μα ούτε ιδέας ιδέα!

Τον άφωρεσμένο, μās έλεγε, πώς διάολο έβλεπε το πετούμενο μέσα 'ς εκείνη την άβυσσο του σκοταδιού; Μυστήριο! Τόβλεπε μολαταύτα και το παράβλεπε! Κι έλο μπάμ! κι έλο μπουμ!

άκουα, μās έλεγε πάντα ο Περισιτιάνης, και τά άγέρινα τρεχάματα των δύο σκαλλιών του πού του 'φερναν σκοτωμένο το κυνήγι! Από τη λύσσα μου τότες έδεήθηκα του Θεού να με καλοτυχίση κ' έμε κ' έπειτα έγινα έλος αυτιά και μάτια και κρατούσα το δίκαννό μου επί σκοπού έτοιμος να τραβήξω άκόμη και 'ς τά στραβά 'ς το πρώτο σουσουρο της φτερούγας πουλιού πού θάκουα. Όσοσο ο βοριάς εξακολουθούσε τά φοβερά του βουητά κ' οι βροντές έσάλευαν τά θέμελα της γης, μα το θηρίο εξακολουθούσε να σκοτώνη τά τρυγόνια του.

Έκει λοιπόν πού έβραζε ή καρδιά μου από τη λύσσα γιατί δέν έβλεπα 'ς το σκοτάδι, έάφνου μ' εξαφνισε μία φοριχτή βροντή σαν νάπεφταν μαζί εκατό κανονιές και μία λάμψη τρομερή μου φώτισε τά έμπρός μου και μου φάνηκε πώς απέναντί μου εκούρνιαζε κοπάδι από πουλιά κι ο Τρυγονοφάης τά σημάδευε. Δέν χάνω καιρό τότε και τραβώ δύο τουφεκιές με το δίκαννο έλος ένθουσιασμό, μα μαζί με τές τουφεκιές μου ο Θεός ήθελε να πέση άστροπελέκι φοβερό κατά τη σπηλιά του Τρυγονοφάη κ' έσούριζε πικρά σαν νάτριζαν μαζί χιλίες έρεθισμένες υγείρες. Έκλεισα τότε τρομασμένος τά μάτια μου, κ' εκεί πού πιστευα πώς έστραβώθηκα, άκούω τον Τρυγονοφάη να ουρλιάξη: «Μ' έχτύπησε, το Θεό του! Βοήθεια! βοήθεια!» Τότες έταράχτηκα, λέει πάντα ο Περισιτιάνης, για τη φοριχτή βλαστήμια πού βγήκε από το στόμα του καταραμένου· μα ήμουν σαν άνθρωπος κάπως ψυχόπονος κ' έγώ, και μ' έλο το πάθος μου έναντίο του, όταν τον άκουσα να κραξη βοήθεια, έτρεξα μεγάλωψυχα 'ς τη σπηλιά του να τον περιποιηθώ, μα, για καλό-κακό, κρατούσα και το δίκαννο μαζί μου. Ύστερα όμως μεάνοιωσα πολύ για την ευσπλαγία μου, γιατί είχα ξεχάσει πώς ο Τρυγονοφάης ήταν άφωρεσμένος από την εκκλησία μας και θα με τιμωρούσε ο Θεός αν έλυπιόμωνα τέτοιο ύποκείμενο. Και μ' έτιμώρησε και με το παραπάνω μάλιστα, γιατί εκεί πού σίμωννα 'ς τη σπηλιά του, ο καταραμένος αν κ' έβρογγούτε κ' έψυχομαχούσε, μόλις μ' έμυρίστηκε, έβαλε έλα τά δυνατά του και μου φώναζε με παραμιλητά, ξεφρενιασμένος βέβαια από την όργη του Θεού: «Άτιμε, σ' είχα πάντα 'ς το μάτι μα σε περιφρονούσα, ει δέ μη θα σε ξεμπερδευα χρόνια τώρα!» Και με τά λόγια αυτά έδραξε, θαρρώ, και το όπλο του, γιατί άκουσα το τρικ-τρακ του άτσαιλιού του, μα θα ξεψύχησε, φαίνεται, κείνη τη στιγμή,

γιατί δέν μ' έπυροβόλησε. Έγώ τότε, λέει πάντα ο Περισιτιάνης, πού άργά θυμήθηκα, όπως σās είπα, πώς δέν πρέπει να βοηθή κανείς άφωρεσμένο άνθρωπο άκόμη κι αν ψυχομαχέ, αρχίνησα να φεύγω με τά τέσσερα, μα τότε τά δύο άγριόσκυλλα του Τρυγονοφάη έχούμισαν κατά πάνω μου και μου 'διναν δαγκαματιές λεονταρίσιες πού τά σημάδια θα μου μένουν πάντα. Τότες κ' έγώ έξω φρενών έγύρισα, και μπάμ! 'ς το ένα και μπάμ! 'ς το άλλο τάφηκα κόκαλο 'ς τον τόπο κ' έτρεξα να βρω το Φόσκαρή μου να του πώ τά νέα.

Κι όταν έμαθε τά νέα ο βουλευτής μας έχάρηκε χαρά μεγάλη για την εκδίκησι του Θεού, και την άλλη μέρα έλο το χωριό είχε να κάμη με το θάνατο του άφωρεσμένου κ' έβγήκε να τον δή 'ς τη σπηλιά του και τον εθρήκαμε με το κεφάλι τσακισμένο από την όρμη του άστροπελεκίου, αν και ο γιατρός του χωριού μας, ένα παιδαρέλι, πού μās έκανε και πώς τά ξέρει έλα, ήταν της γνώμης, λέει, πώς τέτοιος θάνατος από άστροπελέκι δέν έρχεται ποτέ. Τότες ο Φόσκαρης μας σαν πατέρας τον έσυμβούλεψε κρυφά να μη λήη τέτοιες βλακείες μπροστά μας και χάση το ψωμί πού βγάνει 'ς τά μέρη μας, γιατί πρώτος αυτός ο βουλευτής μας δέν θα τον ξαναφωιάξη σπίτι του. Και του γιατρού του 'κοψε 'ς το τέλος και κατάλαβε πώς δέν έγνωμάτεψε καλά κι ώμολόγησε τέλος κ' ή έξοχότητά του πώς τάστροπελέκι καλέ θανάτωσε τον Τρυγονοφάη. Κ' έτσι, κύρ Γιάννη, πήγε 'ς το πύρ το έξώτερο κι αυτός ο άφωρεσμένος, πού δέν άφινε να φάη ψωμί κ' ένας άλλος 'ς το κυνήγι!

— Κι ο Περισιτιάνης κυνηγάει άκόμη, γέρο-Θοδωρή; ήρώτησα τον χωρικό.

— Κυνηγάει λέει; Τώρα κερδίζει ο καλότυχος όσο πριν ο Τρυγονοφάης, κι ο Φόσκαρης μας τον έχει μη στάξη και μη βρέξη και τον άφίνει μάλιστα να κυνηγή και για λογαριασμό του κι ό,τι θέλει του κάνει και του πήρε και τον άέρα άκόμη. Όπου κι αν είναι μάλιστα θα περάση από το καφενείο μου να πάρη το μαστίχι του, κι αν θέλης περίμενε να του μαμαρώσης τη λεβεντιά...

Και πράγματι δλίγον ύστερα είδα να φθάνη εις το καφενείο ένα ύψηλόν χωρικόν κάτισχον, κατάμαυρον, με σημειωμένο το δεξι μάγουλο από φοβερό δάγκαμα, με μουστάκια παχειά και μακρυνά και με μάτια μικρότατα, πρασινωπά και άνήσυχα. Είχε ρηγμένο με άφέλειαν τουφέκι δίκαννο εις τον ώμον κ' έφο-

ροῦσε κυνηγετικὸν σάκκον! Ἐκάθισε δεσποτικά εἰς ἓνα τραπέζι κ' ἐφώναξε ἀπότομα:

— Ἐνα μαστίχι, Θεοδωρή!

Ὁ Θεοδωρὴς ἔφερε τότε τσακισμένους τὸ μαστίχι καὶ μοῦ εἶπε:

— Κύρ Γιάννη, τοῦ λόγου του εἶναι ὁ Περισιτιάνης μας.

Κ' ἔπειτα ἀποτεινόμενος εἰς τὸν κυνηγὸν ἐπρόσθεσε:

— Περισιτιάνη, ὁ ἀφέντης ἀπὸ δῶ εἶναι κυνηγός, νὰ ποῦμε, καὶ δὲν ἐγνώριζε τὴν ἱστορία τοῦ Τρυγγοφάη!

— Ἀλλάξε ὀμίλια! ἐμουρμούρισε τρεμουλιαστά καὶ σαστισμένος ὁ Περισιτιάνης καὶ ἀδειασε μονορροῦφι τὸ μαστίχι.

Ὁ γέρο-Θεοδωρὴς τότε μοῦ ἐψιθύρισε:

— Ἐχει τὰ φεγγάρια του! Σημεῖο πὼς δὲν δὰ σκότωσε πολλὰ τρυγόνια σήμερα! καὶ εἶπε πάλαι εἰς τὸν Περισιτιάνη:

— Ὁ ἀφέντης ἀπὸ δῶ σκοτώθηκε κυνηγῶντας ἀπὸ τὴ χώρα ὡς τὸ χωριό μας καὶ δὲν

ἐσκότωσε οὔτ' ἓνα μπουφο! Τί λές; ἔχεις ἐσὸν κυνήγι νὰ τοῦ πουλήσης νὰ μὴ γυρίσῃ μ' ἀδειανὴ τὴ σακκοῦλα;

Τὰ μάτια τότε τοῦ Περισιτιάνη ἔλαμψαν ἀπαίσια ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ κέρδους, καὶ, χωρὶς νάπαντήσῃ τίποτε, ἀναποδογύρισε εἰς τὸ τραπέζι του τὸν κυνηγετικὸν του σάκκον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐσωριάσθησαν πέντε τρυγόνια. Ἐπειτα εἶπε πρὸς ἐμέ:

— Αὐτὰ εἶναι, ἀφέντη. Εἶναι μισὴ ὥρα καὶ κάτι, πού τὰ σκότωσα πίσω ἀπὸ τὸ ὕψωμα τοῦ βουνοῦ μας. Μύρισέ τα νὰ δῆς πὼς μοσχολοῦν!

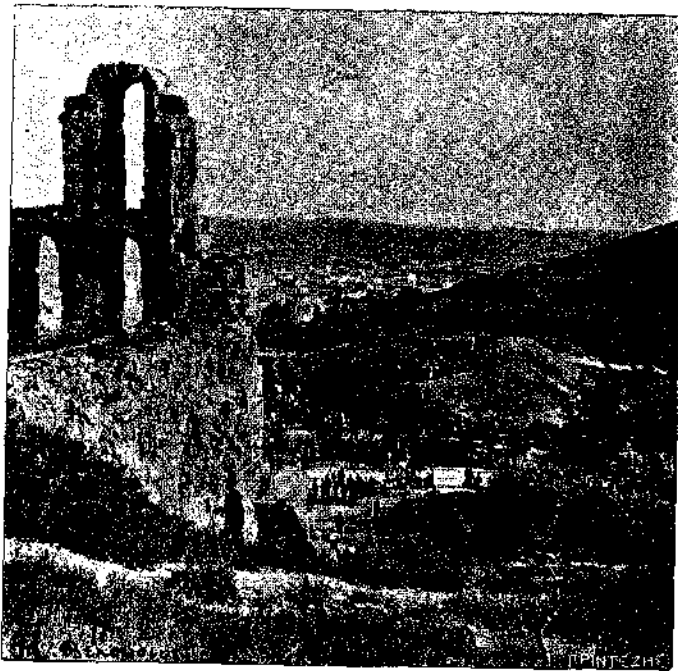
— Δὲν τὰ θέλω καὶ χάρισμα, εἶπα ἀπότομα: εἶναι ἀφωρεσμένα!

Καὶ ἀμέσως ἐσηκώθηκα κ' ἐξεκίνησα νὰ φύγω βιαστικῶς, ἐν ᾧ ὁ Περισιτιάνης ταραγμένος ἔκαμε πρῶτα νὰ δράξῃ τὸ δίκαννὸ του κ' ἔπειτα ὠχρὸς καὶ μὲ φωνὴν βραχνὴν καὶ τρέμουσαν ἐφώναξε ἀπαίσια τοῦ κύρ Θεοδωρῆ:

— Ἐνα ποτήρι μαστίχι γλιτώρα!

(Ἀλεξάνδρεια)

ΙΩ. Α. ΓΚΙΚΑΣ

ΤΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 1907 — ΦΩΤΟΓΡ. ΜΙΧ. ΒΕΛΟΥΔΙΟΥ

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Η ΔΙΣ ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ

Τὴν καλλιτέχνηδα, πού μ' ἔνα τόσο εὐγενικὸν βῆμα περνᾷ ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου, τὴν πρωτοεῖδα εἰς τὸν ῥόλον τῆς Γκαϊτρικῆς Γκρέτχεν. Ἦτο σὰν ἀποκάλυψις γὰρ μένα καὶ σὰν πρόβλημα τὸ μικρὸ ἐκεῖνο κοριτσάκι, πού εἶχε κατορθώσει νὰ κλείσῃ μέσα του ἐναλλὰξ εἰς μίαν ἐσπεραν ὄλην τὴν παρθενικὴν ἔκστασιν τῆς πρώτης ἀγάπης — τὴν θρησκευτικὴν μορφὴν τοῦ ἀνατέλλοντος ἔρωτος — κ' ἔπειτα ὄλην τὴν φλόγα τοῦ πάθους καὶ ὄλα του τὰ μαρτύρια μέχρι τῆς τραγικῆς καταστροφῆς. Κ' ἐνθυμούμαι, διὰ φεύγων ἀπὸ τὸ θέατρον εἶχα μίαν θλίψιν μέσα μου, πού δὲν ἤξευρα ἂν ἦτο διὰ τὸ μαρτύριον τῆς ἡρωίδος ἢ διὰ τὸ μαρτύριον τῆς μικρᾶς ἠθοποιού. Ἔτσι ἐσύγχυσα ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν τὸ πλάσμα τοῦ ποιητοῦ μὲ τὴν σκηνηκὴν του ἐνσάρκωσιν. Δὲν εἶνε τάχα τοῦτο τὸ γνῶρισμα μῆς ἀληθινῆς τέχνης; Ἡ Δίς Κοτοπούλη μοῦ τὸ ἔδωκε ἀπὸ τὴν πρώτην ἐμφάνισίν της. Ἐπειτα ἀπὸ καιρὸν εἶδα μίαν Ζαζέταν καὶ μίαν Κυρίαν τοῦ Μαξίμ, πού ἐσκόρπιζε γύρω της ὄλους τοὺς μεθυσμένους πειρασμοὺς τοῦ σατανικοῦ θαύματος, πού λέγεται παρισινή. Καὶ πάλιν ἐσυγχύσθη μέσα μου τὸ πλάσμα τοῦ χαριτογράφου μὲ τὴν σκηνηκὴν του ἐνσάρκωσιν. Ἐνα γνῶρισμα ἀκόμη τῆς ἰδίας φύσεως. Φεύγων πάλιν ἀπὸ τὸ θέατρον ἐρωτοῦσα τὸν ἑαυτὸν μου. Αὐτὴ ἢ Κυρία τοῦ Μαξίμ εἶνε λοιπὸν ἢ παρθενικὴ Γκρέτχεν; Πὼς εἶνε δυνατόν; Βέβαια δὲν εἶνε. Καὶ ὅμως ἦτον ἢ Ἰδία, ἦτο ἢ Δίς Κοτοπούλη. Νὰ ἀκόμη ἓνα γνῶρισμα εἶπα μὲ τὸν ἑαυτὸν μου. Οἱ χρυσοχόοι, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν χημείαν, ἔχουν μερικὰ πρόχειρα καὶ σύντομα μέσα διὰ νὰ διακρίνουν τὴν εὐγένειαν τῶν μετάλλων. Ἀνάλογα μέσα ὑπάρχουν διὰ τὴν διάγνωσιν κάθε εὐγενείας εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν ζωὴν. Καὶ μὲ τὸ μέσον αὐτό, πρὶν κοπιᾶσω νάναλυσω τὸ ἔργον καὶ τὴν τέχνην τῆς νέας καλλιτέχνης, εἶπα μέσα μου, μὲ τὴν σκεπτικότητα τοῦ χρυσοχόου, πού τρίβει τὸ μέταλλον ἐπάνω εἰς τὴν λυδίαν λίθον: «Ἐδῶ ἔχομεν νὰ κάμωμεν μὲ χρυσόν».

***

Ἡ γυναῖκα πού πλάττει καὶ ἐνσαρκώνει τὴν

Γυναῖκα, εἶνε ὀρισμένως κάτι τι πολὺ σπάνιον καὶ δυσεύρετον. Εἶδα μεγάλους ἠθοποιούς ἐπάνω εἰς τὴν σκηνήν. Αὐτοὶ ἐπλάτταν καὶ ἐνσάρκωναν τὸν ἄνδρα. Καὶ τὸν ἐπλάτταν ὑπερόχως. Ἀλλὰ ὁ ἄνδρας, εἰς τὰς πλέον περιπλόκους ψυχολογικὰς του καταστάσεις, εἶνε πάντα κάτι τι ἀπλόν, διαφανές, μονοκόμματον, πολλὰς φορὰς μονότονον, συνεπές καὶ εὐχαρηκτήριον. Οἱ ἀληθινοὶ τύποι τοῦ ἀνδρός καὶ οἱ πλέον ἐξαιρετικοὶ εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς τέχνης εἶνε δι' αὐτὸ ἀπειροί. Καὶ οἱ τεχνίται πού ἐνσαρκώνουν τοὺς τύπους αὐτοὺς ἐπάνω εἰς τὴν σκηνήν πολλοί. Ἀλλὰ ἡ γυναῖκα; Ὁ Νίτση εἶπε κάτι τι θαυμάσιον: «Λέγουν ὅτι αἱ γυναῖκες ἔχουν τόσο βάθος, ὥστε ποτὲ δὲν ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ κανένας εἰς τὸν πυθμὲνα των. Τὸ τελευταῖον εἶνε βέβαιον. Δὲν εἰμπορεῖ νὰ φθάσῃ ἀπλούστατα διότι δὲν ὑπάρχει κανένα βάθος. Αἱ γυναῖκες εἶνε μόνον ἐπιφάνεια». Ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτὴν πόση ποιικιλία, πόση κίνησις, πόση ἀνωμαλία, πόση σύγχυσις, πόσοι λαβύρινθοι, πόσον ἀίνιγμα! Ἄνθρωποι πού ἐδρῆκαν ὄλους τοὺς δρόμους εἰς τὰ ὕψη καὶ εἰς τὰ βᾶθη, ἔχασαν κάθε προσανατολισμὸν εἰς τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν ἐπιφάνειαν. Καὶ μετρήσατε τώρα καὶ συγκρίνατε. Πόσοι εἶνε οἱ μεγάλοι γυναικεῖοι τύποι εἰς τὴν παγκόσμιον πινακοθήκην τῆς τέχνης; Μετροῦνται εἰς τὰ δάκτυλα. Αἱ περισσότεραι γυναῖκες τῆς φιλολογίας καὶ τοῦ θεάτρου, πλασμέναι ἀπὸ ἄνδρας, ὁμοιάζουν μὲ ἄνδρας. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν δὲν γνωρίζω καμμίαν γυναῖκα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Φόνισσαν τοῦ Παπαδιαμάντη. Καὶ τώρα μετρήσατε τὰς γυναῖκας πού πλάττουν τὴν Γυναῖκα ἐπάνω εἰς τὴν σκηνήν. Μετροῦνται εἰς τὰ δάκτυλα τοῦ ἑνὸς χεριοῦ. Διότι ὑπάρχει ἓνα πλάσμα εἰς τὸν κόσμον πού εἶνε ταυτοχρόνως σκληρὸν ὡς γρανίτης καὶ ρευστὸν ὡς νερό· διαφανές ὡς τὸ κρύσταλλον καὶ σκοτεινότερον ἀπὸ τὴν πίσσαν· πού κρύβεται ὅταν θέλει νὰ φανερωθῇ καὶ φανερόνεται ὅταν θέλει νὰ κρυφθῇ· πού φανεύει μὲ τὰ ἴδια φίλτρα μὲ τὰ ὁποῖα ἀνασταίνει, πού ἀφαιρεῖ ὅταν δίνει καὶ δίνει ὅταν ἀφαιρῇ· πού φαίνεται ὡς τέρας ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν πού δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον τοῦ τέρατος· πού φαίνεται ὡς ἄγγελος τὴν στιγμὴν πού δὲν

Έχει τίποτε ἀγγελικόν πού φαίνεται ὅτι φρονεῖ ἀνθρώπους, τήν στιγμήν πού εἶνε ἐντελῶς ἀοπλον, διότι οἱ αὐτοκτονοῦντες νομίζουν ὅτι φρονεῦνται πού παίζει εἰς τὰ δάκτυλά του τήν εὐσπλαχνίαν καί τήν σκληρότητα, τὸ μῖσος καί τήν ἀγάπην, τήν ἀφοσίωσιν καί τήν ἀπιστίαν, ὅπως παίζει κανεῖς τὸ κομβολόγι του διὰ τὰ σκοτώνη τήν ὥραν. Καί ὅταν δὲν ἔχει ὅλους αὐτοὺς τοὺς χαρακτήρας καί ἄλλους τόσους πού δὲν ἀνέφερα, δὲν εἶνε πλέον γυναῖκα, εἶνε μία ψυχρὰ ἀπομίμησις ἀνδρός. "Ὅλαι αἱ ἀπλαῖ, αἱ ἀκέραιαι, αἱ βαθῆος αἰσθηματικαὶ γυναῖκες, ὅλαι αἱ γυναῖκες πού δὲν ὁμοιάζουν μετὰ προβλήματα, ὅλοι οἱ ἀγαθοὶ ἄγγελοι, τοὺς ὁποίους κανένας δὲν ἐκαταράσθη ἀπὸ τὰ βάρη τῆς ψυχῆς του, ὅλα τὰ πλάσματα τάνικα να φρονεῦσιν, να στίξουν, να αἱματώσουν, να σπαράξουν, μετὰ τὴν σκληρότητα μιᾶς θεότητος, εἶνε ἀπλοῦστατα ἄνδρες. Σὺς φαίνεται τώρα εὐκόλον να πλάσῃ κανένας μετὰ τὰ μέσα τῆς τέχνης τὸ δημούργημα αὐτὸ καὶ να σᾶς τὸ παρουσιάσῃ καὶ να σᾶς εἴπῃ: αὐτὸ εἶνε; Δι' αὐτὸ αἱ γυναῖκες πού πλάττουν τὴν γυναῖκα ἐπάνω εἰς τὴν σκηνὴν διότι πλάττουν τὸν ἴδιον ἑαυτὸν τους εἰς τὴν ζωὴν, μετροῦνται εἰς τὰ δάκτυλα τοῦ ἐνὸς χειροῦ. Περισσότερον ἀπὸ τὴν τέχνην ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἠθοποιὸν ἐκεῖνο πού λέγομεν ἀοριστῶς *γυναικεῖον*. Καὶ τὸ γυναικεῖον αὐτὸ εἰς μίαν ἔντονον μορφήν εἶνε πολὺ σπάνιον. Αἱ περισσότεραι γυναῖκες εἶνε ἀνδρόμορφοι.

***

Δὲν τὰ λέγω αὐτὰ διὰ τὰ τρομάξω τὴν Δδα Κοτοπούλη εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ὄρειου σταδίου τῆς. Ἄλλως τε δὲν ὑπάρχει λόγος να τρομάξῃ. Ἡ τεχνίτρια, ἡ ὁποία τόσον ἐνωρὶς ἀφύπνισε τὴν προσοχὴν ὅσων εἰμποροῦν να μαντεύουν τὸ μέλλον ἐνὸς καλλιτέχνου, ἔδειξεν ἀκριβῶς ὅτι τὸ μεγαλύτερον στοιχεῖον τῆς τέχνης τῆς εἶνε ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ *γυναικεῖον* πού ἐξήγησα καὶ συνεζήτησα παραπάνω. Ἡ Διδασκαλίς Κοτοπούλη ὑποδυθεῖσα εἰς διάστημα ὀλίγων ἐτῶν τόσον ποικίλους, ἀντιθέτους, ἀντιφατικούς, ἐχθρικούς καὶ ἀσυμφύλους αὐτόχρημα ῥόλους, εἰς μίαν ἐναλλαγὴν ἀδιάκοπην, εἴτε ἀπὸ τυχαίαν ἀνάγκην θεατρικὴν εἴτε ἀπὸ μίαν θαυράλεαν ἐπιθυμίαν να δοκιμάσῃ καὶ να τυραννήσῃ τὸ τάλαντόν τῆς, νομίζεις ὅτι ἔδωκεν ἐξετάσεις διὰ τὸ στοιχεῖον ἀκριβῶς τοῦ *γυναικεῖου*. Καὶ εἰμπορεῖ να εἴπῃ κανεῖς ὅτι ἐθροιάμβυσεν. Ὅσοι τὴν εἶδαν ἐναλλάξ Μαργαρίταν, Κυρὰν τῆς Θάλασσης, Ἰφιγένειαν, κ' ἔπειτα Ζοζέτταν, Κυ-

ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ

ρίαν τοῦ Μαξίμ ἔτριψαν τὰ μάτια τους διὰ να βεβαιωθοῦν ὅτι εἶνε ἡ ἴδια γυναῖκα, πού ἀπὸ τὰ βασίλεια ὅπου πνέουν αἱ αἶραι τῆς μεγάλης τέχνης, μεταπηδᾷ μ' ἓνα διαβολικὸν πηδῆμα εἰς τοὺς ἀνθισμένους κόσμους, ὅπου βασιλεύει ἡ γαργαλιστικὴ χάρις, ἡ ἀβροτάτη λαγνεία, ὁ ἐκνευριστικὸς ἀκτισμὸς καὶ ἡ γυμναστικὴ τῆς ἡδονῆς, διὰ να μεταπηδήσῃ πάλιν μ' ἓνα κίνημα ἱερείας εἰς τὸ βασίλειον τῶν μεγάλων παθῶν, τὸ ὁποῖον ὑποθέτω ὅτι θὰ εἶνε — καὶ πρέπει να εἶνε — τὸ ὀριστικόν τῆς βασιλείου. Διότι νομίζω ὅτι ἡ Διδασκαλίς Κοτοπούλη δὲν ἔχει ἀνάγκην πλέον να δίδῃ ἐξετάσεις εἰς ὅλας τὰς μορφὰς τοῦ θεατρικοῦ *γυναικεῖου*, διὰ να προσαρμόσῃ ὅλην αὐτὴν τὴν πολυμορφίαν — πάθος, χάριν, δύναμιν, εὐστροφίαν καὶ πᾶσαν μαγείαν θηλυκὴν — εἰς μίαν λειτουργίαν, τὴν ἐδγενικὴν λειτουργίαν τῆς τέχνης.

Διὰ να τὸ κατορθώσῃ — καὶ ἔδειξεν ἤδη πόσον εἶνε ἱκανὴ να τὸ κάμῃ — ἔχει ἀφθονα

τὰ στοιχεῖα τὰ ἐξωτερικὰ καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ ἐσωτερικὰ. Ἐχει πρώτα τὴν σπανίαν ψυχολογικὴν διαίσθησιν καὶ τὸν δυσκολωτέρων ῥόλων τοῦ θεάτρου, ἡ ὁποία δὲν ἀναπληρῶνεται πολλακίς οὔτε μετὰ τὴν μακροτέραν μελέτην, οὔτε μετὰ τὴν βαθύτεραν διείσδυσιν. Τοὺς ῥόλους τῆς τοῦ συλλαμβάνει ἔτσι αἰσθηματικῶς καὶ διανοητικῶς. Ἐπειτα τὴν εὐκνησίαν τὴν ψυχικὴν, ἡ ὁποία ἐγγυᾶται δι' ὅλας τὰς ὄρειας καὶ δυνατὰς ποικιλίας τῆς ἐκφράσεως. Καὶ ἡ ψυχικὴ αὐτὴ εὐκνησία τῆς χαρίζει τὴν ἄλλην εὐκνησίαν τὴν σωματικὴν, τὴν ὄρειαν πειθαρχίαν τοῦ σώματος, ἕως τὴν τελευταίαν του ἴνα, τὴν πειθαρχίαν αὐτὴν τῶν ὄρειων μελῶν, μετὰ τὴν ὁποίαν δημιουργοῦνται αἱ πλαστικότητες, οἱ ῥυθμοὶ, τὰ κύματα τῆς σαρκός, κάθε μουσικὴ τῆς κινήσεως, πού δίδει φωνὴν καὶ πάθος καὶ ἔκφρασιν καὶ πνεῦμα εἰς τὸν τελευταῖον ἀκόμη ἄρμον ἐνὸς δακτύλου. Πρὸ πάντων ὅμως ἡ ἐξαιρετικὰ προικισμένη καλλιτέχνις ἔχει τὸν μαγικὸν ἐκεῖνον καθρέφτην, μέσα εἰς τὸν ὅποιον περνοῦν αἱ λιτανεῖαι τῶν πολλῶν ψυχῶν πού κρύβει μέσα εἰς τὰ νεανικά τῆς στήθη. Ἐχει τὸ πρόσωπόν τῆς. Τί εἶνε λοιπὸν γενικῶς τὸ μυστήριον αὐτὸ τῆς ἐκφράσεως; Εἶνε τῶν μυῶν ἡ μουσικὴ, τῶν σοφῶν κινήσεων τὸ τεχνούργημα, τῶν χρωμάτων καὶ τῶν λάμπσεων οἱ γάμοι ἢ εἶνε κάποιον μυστικοῦ ρευστοῦ ἢ ἀσύλληπτος διάχυσις; Εἰδικῶς διὰ τὴν νεαρὰν καλλιτέχνιδα ἡ ἔκφρασις αὐτὴ μοῦ παρουσιάζεται ὡς τέχνη φωτός. Φωτὸς πού χύνεται ἐλεύθερον, ἀφθονον καὶ ὁροσερόν ὡς ἀνατολή, καὶ εἶνε ἡ χαρὰ ἡ θριαμβικὴ. Φωτὸς πού διαθλάται μέσα ἀπὸ φαϊὰν ὀμίχλην καὶ λιποψυχεῖ ὡς μελαγχολία. Φωτὸς πού πνίγεται μέσα σὲ σύννεφα καὶ παλαίει να σβουρῆ καὶ εἶνε ὡς πένθος καὶ ὡς θάνατος. Φωτὸς πού περνᾷ μέσα ἀπὸ πολυέδρα κρυστάλλα καὶ ἀποσυντίθεται εἰς χρώματα καὶ παίζει εἰς ἰριδώσεις καὶ εἶνε τρελλὸν ὡς ἡ ψυχὴ τῆς ἡδονῆς. Ἡ Διδασκαλίς Κοτοπούλη ἔχει πολὺ φῶς εἰς τὸ πρόσωπόν τῆς. Ἐνα φῶς σεληνιακόν. Καὶ μετὰ τὸ φῶς αὐτὸ τεχνουργεῖ ὅλα τὰ θαύματα τῆς ἐκφράσεώς τῆς. Ἐὰν προσθέσῃ κανεῖς εἰς ὅλα αὐτὰ τὸ ἀβρὸν γούστο, τὴν σοφὴν φιλιρρέσκειαν, τὴν ἔμφρον ἐδγένειαν, τὴν δυσασπύκτικον καὶ δυσκληρονόμητον distinction — πῶς να μεταφράσω τὴν λέξιν; — ὅλα τὰ στοιχεῖα μετὰ τὰ ὁποῖα πλάττει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του ἓνα ἔργον τέχνης (τεχνητοὶ πρέπει να εἴμεθα πρὸ παντός, δὲν εἶπε ὁ Ὀσκάρ Οὐάιλντ); ἔχει τὴν ἐξήγησιν ὅλης τῆς ἐξαιρητικῆς αὐτῆς, τῆς τόσον φωτεινῆς ἐμφανίσεως

εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέατρον ἐνὸς κοριτσιοῦ, πού τόσο-δὰ ἀκόμα κατέκτησε τὴν σκηνὴν καὶ τὴν κατακτᾷ κάθε ἡμέραν, μετὰ τὸ ὄρειότερον βῆμα πρὸς τὴν δόξαν.

***

Δὲν κάμνω ἐδῶ κριτικὴν τῆς τέχνης τῆς νεαρῆς καλλιτέχνιδος, κάμνω ἀπλῶς μίαν παρουσίαν. Ἄλλως τε ἡ Διδασκαλίς Κοτοπούλη καὶ τὸ τάλαντόν τῆς δὲν εἶνε ἀπὸ τὰ πράγματα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐνασχολεῖται κανεῖς μόνον μίαν φορὰν. Καὶ ὕστερα ἀπὸ μίαν παράστασιν, ὕστερ' ἀπὸ μίαν δημιουργίαν, ὕστερ' ἀπὸ μίαν χαρὰν αἰσθητικὴν, ὕστερ' ἀπὸ ἓνα κλονισμὸν θεατρικόν τὸ ἔργον τοῦ κριτικοῦ γίνεται ἀληθινότερον, διότι γίνεται πλέον ποιητικὸν καὶ καμμία ἄλλη κριτικὴ δὲν ἔχει τὰν λόγον τῆς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κριτικὴν, πού, ὅπως ἐλέχθη, ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς τέχνης πλάττει ἓνα νέον ἔργον τέχνης.

Ἐπειτα ἀπὸ μίαν παράστασιν τοῦ « Ἀρχιτέκτονος Μάρθα » — πῶς εἰμπορῶ να λησμονήσω ποτὲ τὸ φῶς τῆς ζωῆς πού ἔχυσεν ἡ καλλιτέχνις εἰς τὸ πλάσμα τῆς φαντασίας μου; — ἡ μικρὰ μάγισσα, ὀμιλοῦσα θλιβερὰ διὰ τὴν τέχνην τοῦ ἠθοποιοῦ, τὴν μελαγχολικὴν τέχνην, τὴν ἐφήμερον καὶ περαστικὴν, πού περνᾷ καὶ χάνεται μετὰ τὴν ζωὴν τοῦ καλλιτέχνου, πού δὲν ἀφίνει κανένα ἴχνος ὀπίσω τῆς — μήπως τάχα δι' αὐτὸ δὲν ἔχει ἀκριβῶς τὴν ἐξαιρετικὴν μαγείαν ὅλων τῶν ἐφημέρων θαυμάτων; — μοῦ ἔλεγεν ἀκόμα ἡ καλλιτέχνις διὰ τὴν κριτικὴν, τὴν κριτικὴν τὴν ἀστοχαστικὴν τῶν ἐφημερίδων, πού τὴν ἐπαύριον μιᾶς παραστάσεως λιβανίζει ἢ ψέγει μετὰ δύο ἀσυνειδητοὺς γραμμαῖς. Καὶ ἠθέλεν ἡ ἐρωτευμένη αὐτῆς τῆς Τέχνης μίαν κριτικὴν πού θὰ τὴν ὀδηγοῦσεν εἰς τὴν ἀλήθειαν, πού « θὰ τῆς ἔλεγε τὰ ἐλαττώματά τῆς », πού θὰν ἔλεγε τὴν τέχνην τῆς, διὰ να τὴν κάμῃ καλύτεραν. Ἴσως καὶ τώρα ἡ καλλιτέχνις, διατρέχουσα τὸ ἄρθρον αὐτό, θὰ λυπηθῇ ὅτι δὲν εὐρέθηκε μέσα εἰς τὰς σελίδας αὐτὰς ἓνα μάθημα καὶ θὰ ζήτησῃ μετὰ τὴν ἴδιαν ἀφέλειαν τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ἐγράφηκεν ἓνα ἄρθρον, πού δὲν τῆς χησιμεῖ εἰς τίποτε. Καὶ εἶνε τώρα ἡ στιγμή να εἴπω μερικὰ παραδόξα δι' αὐτὴν καὶ δι' ὅσους δὲν γνωρίζουν τὴν αἰσθητικὴν μου. Τὰ μαθήματα τῆς κριτικῆς εἶνε ἀπὸ τὰ πλέον περιτὰ πράγματα τοῦ κόσμου, διότι καμμία κριτικὴ δὲν ἐδημιούργησε ποτὲ ἓνα καλλιτέχνην. Διὰ τὰ ψεύτικα τάλαντα ἡ κριτικὴ εἶνε μία μάταιοποιία, διὰ τὰληθινὰ μίαν ματαιοποιία μεγαλύτερα. Κάθε καλλιτέχνης κρύβει μέσα του τὸν κριτικὸν του καὶ ὅταν δὲν τὸν κρύβει εἶνε

περιττόν νά τόν ζητή ἀπέξω. Ἄλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον πού δέν εἴμπορεῖ νά εὕρη μόνος του τόν δρόμον μέ τὸ φῶς τῆς ἰδίας του ψυχῆς. Ἡ κριτικὴ ὁμιλεῖ διὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς καὶ κάποτε διὰ τοὺς ἄλλους. Διὰ τὸν καλλιτέχνην εἶνε ὡς νά μὴ ὑπάρχη. Ὅταν ἡ κριτικὴ ὁμιλεῖ δι' ἕνα ἔργον μου, (διὰ νά φανερώσω τὴν ἀτομικὴν μου ψυχολογίαν) καὶ δέν ἔχω κανένα λόγον νά εἶμαι δυσαρεστημένος ἀπὸ τοὺς κριτικούς μου, ἔχω πάντα τὴν ἐντύπωσιν ὅτι γίται λόγος διὰ κάποιαν ξένην ὑπόθεσιν. Καὶ ἄς πιστεῖται ἡ Δίς Κοτοπούλη εἰς ἕνα ἄνθρωπον, πού κρινεῖται τώρα δεκαπέντε χρόνια ἀπὸ ἐντοπίους καὶ ξένους καὶ ὁποῖος δέν ὄφελήθηκε τίποτε ἀπὸ καμμίαν κριτικὴν καὶ ὁποῖος δέν γνωρίζει καλύτερον κριτὴν τοῦ ἑαυτοῦ ἀπὸ τὸν ἴδιον ἑαυτὸν του. Νά ἐντείνῃ κανεῖς τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τοῦ καλλιτέχνη, νά στρέψῃ ἐντονώτερον τὰ βλέμματά του πρὸς τὸν ἴδιον ἑαυτὸν του, νά τονώσῃ τὴν ἀτομικότητά του, νά ζήσῃ μαζί του τὴν ἐνδοτέραν ζωὴν του διὰ μίαν στιγμὴν, εἶνε ἴσως τὸ μόνον πρᾶγμα πού εἴμπορεῖ καὶ δικαιούται νά κάμῃ ὁ κριτικός. Κάθε ἄλλο εἶνε συνθήκη, συνθήθεια, ἐπάγγελμα ἢ ἀνάγκη.

***

Εἰς τὴν δροσερὰν πηγὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀντλεῖ τὴν τέχνην τῆς, ἄς ζητήσῃ ἡ νεαρὰ καλλιτέχνης καὶ τὸν διδάσκαλόν τῆς. Αἴσθημα εἶνε τὸ πᾶν, εἶπεν ὁ Γκαίτε, κάθε ἄλλο ἦχος καὶ καπνός. Καὶ ἡ καλλιτέχνης, ἡ ὁποία μέ τὸ αἶσθημα αὐτὸ τῆς ζωῆς καὶ μέ τὸ αἶσθημα τῆς τέχνης κλάττει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τῆς ἕνα καλλιτέ-

χνημα, εἰς μίαν ὠραίαν σύγχυσιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς τέχνης, θὰ εὕρη εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς τῆς δρίζοντας τὸν ἄστρον πού θὰ τὴν ὀδηγήσῃ. Ἄλλοίμονον εἰς τὸν καλλιτέχνην πού δέν ἔκαμεν ἕνα τὴν ζωὴν του μέ τὸν τέχνην του καὶ περιφέρει χωριστὰ τὰς δύο του ὑπάρξεις. Ἡ μικρὰ μάγισσα, ἡ ὁποία εἶνε μία ὠραιόληπτος, ἡ ὁποία ἀντικρύζει τὴν φύσιν ὡς ποίημα καὶ ἀγαπᾷ τὴν ποίησιν ὡς μίαν ἀστροφεγγιά, ἡ ὁποία φεύγει συχνὰ μοναχὴ τῆς εἰς μίαν ἐρημίαν κάτω ἀπὸ τὸ σεληνόφως διὰ νά κλαύσῃ ὑστερ' ἀπὸ τὸ φαιδρὸν τερέτισμα τῆς Τογκινουά, ἡ ὁποία μελαγχολεῖ κάτω ἀπὸ τᾶστρα καὶ δνειρεύεται τὸν θάνατον μέσα εἰς τὴν τρέλλαν τῆς ζωῆς, καὶ τὴν ζωὴν μέσα εἰς ἕνα περιπατον νεκροταφείου, ἡ ὁποία φιλαρεσκύεται μέ τ' αἶμυχα καὶ πλάττει ἀρμονίας μέ τὸ φῶς τῆς σελήνης, διὰ τὸν ἴδιον ἑαυτὸν τῆς, καὶ ἀκκίζεται ἐμπρός εἰς ἕνα κύμα, ὡς νά εὐρίσκειται ἐμπρός εἰς τὰ χίλια μάτια ἐνὸς θεάτρου, ἀπὸ μίαν ὁρμὴν νά πλάσῃ τὴν ζωὴν ὡς τέχνην καὶ τὴν τέχνην ὡς ζωὴν, κρύβει μέσα τῆς τὸν μεγαλύτερον διδάσκαλον, ἕνα διδάσκαλον πού ὁμοιάζει μέ θεὸν καὶ μ' ἔραστην. Κάθε καλλιτέχνης ἀληθινὸς τὸν κρύβει μέσα του. Ὅλοι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι πού κρατοῦμεν εἰς τὰ βάνανσα δάκτυλά μας μίαν πένναν ἐμπρός εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης εἴμεθα ὡς νά μὴ εἴμεθα. Ἐκτὸς ἂν ὁμοιάσωμεν μέ τὸν ἀπόκρυφον αὐτὸν διδάσκαλον. Ἄλλὰ ποῖος εἴμπορεῖ νά τοῦ ὁμοιάσῃ; Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ μικρὰ μάγισσα εἴμπορεῖ νὰ κολουθήσῃ τὸν ὠραῖον δρόμον τῆς, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς καὶ τὰ φίλτρα τῆς Ἐκάτης.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

Dr HERBERT KRÜGER

Πρὸ δύο ἐτῶν, εὐρισκόμενος παροδικῶς ἐν Βερολίῳ, ἔλαβον ἕνα πρῶτὸ ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Πρωσσίαν ἐν εἰκονογραφημένον δελτάριον, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἱατρός Κρῦγκερ, μεθ' οὗ εὐρισκόμενος ἀπὸ πολλοῦ χρόνου εἰς φιλικὴν ἀλληλογραφίαν, μέ προσεκάλει νά τὸν ἐπισκεφθῶ εἰς τὸ *Gumbinnen*, ὅπου ἐπρόκειτο νά συναντηθῇ μετὰ τοῦ ἐν Κόβεντῳ προξένου τῆς Γερμανίας κ. Γεωργίου Γρήνκε, μέ τὸν ὁποῖον συνεδέσθη διὰ στενῆς φιλίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐκεῖνος μὲν ἦτο ὑποπρόξενος ἐν Κωνσταντινου-

πόλει, ἐγὼ δὲ ἐδικηγόρουν παρὰ τῷ ἐκεί γερμανικῷ προξενικῷ δικαστηρίῳ. Ἡ πρόσκλησις ἦτο γραμμὴν εἰς ἑλληνικὸν ὕφος ἀμειπτον, ὑπὸ γραμματικὴν καὶ συντακτικὴν ἔποιν. πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὐδαμῶς μέ ἐξέπληξε. διότι εἶχον ἤδη σχηματίσει ἀκριβῆ γνώμην περὶ τῆς ἐκτάκτου ἑλληνομαθείας τοῦ φίλου ἱατροῦ. Ὅτι δμως μοῦ ἐπροξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν ἦτο δι κατωθεν τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἐπιστέλλοντος ὑπῆρχον ἑλληνιστὶ αἱ λέξεις: «Μὲ πολλὰς φιλικὰς προσρήσεις: Καίτη Κρῦγκερ». Ὅμολογῶ ὅτι

HERBERT KRÜGER

οὐδέποτε ἐφανταζόμενος πῶς ὁ γερμανὸς ἱατρός θὰ εἶχε τόσο ἀκρατον φιλελληνισμόν, ὥστε νά ἐμπνεύσῃ καὶ εἰς τὴν σύντροφον τοῦ βίου του εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ἡμέτερον ἔθνος. Αἰὰ τοῦτο ἡ ἐκπληξίς καὶ ἡ εὐχαριστοῦς μου ἦτο μεγάλη. Δυστυχῶς ἡ εὐγενὴς μορφὴ τῆς συμπαθοῦς φιλελληνίδος ἐπέπεσο νά ἐκλιπῆν προῶτως, εὐγνώμων δὲ πρὸς ἐκείνην ἀνάμνησις δικαιολογεῖ τὰς πενιχρὰς ταύτας λέξεις.

Ὁ κ. Κρῦγκερ εἶναι γνήσιος τύπος γερμανοῦ ἐπιστήμονος, φέρων δια τὰ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικὰ κατ' ὅλας τὰς πνευματικὰς ἀρετὰς τῆς τευτονικῆς φυλῆς. Τρέφων παιδίσθην ἰδιαιτέραν συμπάθειαν πρὸς τὴν ἑλληνίδα φωνήν, κατώρθωσε δι' ἐπιμονῆς, ἀγνωστον δυστυχῶς εἰς τοὺς μεσημβρινούς λαούς, νά ἐκμάθῃ τὴν γλῶσσαν μας τελείως, μέ ὅλους τοὺς ἰδιωτισμοὺς τῆς, μέ ὅλας τὰς γλωσσικὰς τῆς ἰδιοτροπίας. Σκέπτεται, ὁμιλεῖ καὶ γράφει ὡς Ἕλληνα, παρακολουθεῖ δὲ ὅσον ὀλίγοι τῶν ἡμετέρων τὴν νεωτέραν φιλολογικὴν μας κίνησιν.

Ἐντὶ πιντός ἄλλου χαρακτηρισμοῦ τοῦ φίλου Γερμανοῦ, παραθέτω πιστῶς τὸ κατωτέρω ἐν εἰδῆ αὐτοβιογραφίας ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν καλωσύνην νά μοῦ στείλῃ κατὰ παράκλησίν μου.

Ἐγεννήθη τῷ 1880, γράφει ὁ κ. Κρῦγκερ, ἐν Τίλοϊτ τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας, ἐνθα πρὸ ἐλατὸν ἀκριβοῦς ἐτῶν ὁ Μέγας Ναπολέων ἐκλείσει τὴν ταπεινωτικὴν διὰ τὴν Πρωσσίαν εἰρήνην μετὰ τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου Γουλιέλμου τοῦ Γ'.

Πρῶτην φορὰν ἤκουσα νὰ φίλον ὄνομα τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῆς γαλιᾶς μου, ἡ ὁποία ἦτο φίλη μίᾶς ἀδελφῆς τοῦ Σλήμαν. Αὐτὴ πρῶτη διήγειρεν ἐν ἐμοὶ πόθους καὶ αἰσθήματα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπειδὴ ἀνέκαθεν ἐπεθόμουν νά γίνω ἱατρός, ἐφοίτων δμως εἰς πραγματικὸν γυμνάσιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς διδασκαταίᾳ ἡ ἀγγλική, ἠναγκάσθη νά λάβω τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἱατρικὴν μαθήματα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἰδιαιτέρας. Μετὰ ζήλου ἐρρώφθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ὠραιότητος, ἀλλὰ δυσκόλου ταύτης γλώσσης μετ' ὀλίγον—ὡς ὀπαδὸς τῆς θεωρίας τῆς ἐξελέξεως—ἐπεθόμουν νά μάθω τὴν μεταγενεστέραν ἐξέλιξιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης καὶ τί ἀπέγεινε σήμερον. Ἐγόρασα λοιπὸν τὸ βιβλίον τοῦ Γιάνναρη, «Ἐχὼ τῶν Ἀθηναίων» καὶ ἤρξατο νά μελετῶ ὡς αὐτοδίδακτος καὶ τὴν νέαν γλῶσσαν. Ἐκτοτε δὲ ἐπαύσα νά ἐνασχολῶμαι εἰς τὴν μελέτην τῆς νέας γλώσσης καὶ τῆς νέας Ἑλλάδος ἐν γένει. Προτόντος τοῦ χρόνου ἐγνωρίσθη μετὰ πολλῶν ἐγκρίτων Ἑλλήνων καὶ πρὸ ἐξ ἐτῶν ἰδίοις ὁμμασιν εἶδον τὴν πεφλημένην γῆν τῆς Ἑλλάδος, ἣν ἀγαπῶ ὡς δευτέραν πατρίδα.

Ἐμὲ ἐγγράφεις φοιτητῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Καϊνξβέργης ἐξεφώνησα ἐν τῷ αὐτῷ Ἀκαδημαϊκῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ λόγον «Περὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης», διὰ τοῦ ὁποῖου προσεπάθησα νά ἀναζωπυρῶσά τὰ μετὰ τὸν ἀτυχή πόντον τοῦ 1897 σχεδὸν ὀλοοχερῶς ἐν Γερμανίᾳ ἐκλιπόντα φιλελληνικὰ αἰσθήματα καὶ νά ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῶν ἐκεί φιλόλογων εἰς τοὺς κεκρυμμένους θησαυροὺς τῆς νέας γλώσσης. Καὶ ἐπέτυχον πραγματικῶς τὸ διύτερον, διότι ἔσχον τὴν χαρὰν νά ἴδω μεταξὺ ἄλλων καὶ ἕνα διάσημον καθηγητὴν τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἀκροατὴν καὶ οὕτως εἰπεῖν μαθητὴν μου, ὅστις ἐκτοτε περιέλαβε καὶ τὴν νέαν γλῶσσαν εἰς τὸν κύκλον τῶν μελετῶν καὶ μαθημάτων του. Πανταχοῦ εὖρον μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὴν νέαν ἑλληνικὴν, μόνον ἡ ἔλλειψις καταλλήλου βιβλίου, ὅπως φωτιστῇ τὸ κοινὸν περὶ τῶν σχέσεων μεταξὺ ἀρχαίας καὶ νέας γλώσσης καὶ ἐκρίζωσῃ διαφόρους πλάνας περὶ τῆς καταστάσεως τῆς τελευταίας, ἀπὸ πολλοῦ παρ' ἡμῶν διαδοθείσας, ἦτο πολὺ αἰσθητῆ. Ἐπεχείρησα λοιπὸν νά ἐκδώσω μικρὸν βιβλίον ἐπιγραφόμενον: «Σύντομος ὁδηγὸς πρὸς ἐκμάθησιν τῆς νέας ἑλληνικῆς διὰ τοὺς γνωρίζοντας τὴν ἀρχαίαν». Τὸ βιβλίον τοῦτο διενεμήθη εἰς μαθητὰς καὶ καθηγητὰς ὅλων τῶν γυμνασίων καὶ πανεπιστη-

ρεύει σήμερα. Δέν σου φαίνεται, ύστερ' απ' τὸ ἀνόητο ἐκεῖνο γράμμα του, ποὺ μοῦ ἔλεγε στὴ Μίνα δὲν πρέπει νὰ μάθῃ τίποτε ἀπὸ τὴ δυστυχία μας καὶ μοῦ ζητοῦσε τὸ χέρι της, νὰ φύγουν μακριὰ ἀποδῶ, στὸ νησί τους κ' ἔνα σωρὸ ἀνοησίες, δὲν σου φαίνεται λέω πὼς ἔκαμα πολὺ καλὰ νὰ τοῦ γράψω ὅπως τοῦ ἔγραψα;

ΙΟΥΛΙΑ [κρούβουσα κάποια εὐχαρίστησι]. — Δὲν θέλω νὰ νακατευθῶ, θεῖε μου, σὰς εἶπα, ἀλλὰ εἶνε μία ὑπόθεσις ποὺ πρέπει νὰ τελειώνῃ.

Ἔρχεται ἡ Ἄννα

ANNA [πρὸς τὸν κ. Βάρδα]. — Κύριε, ὁ κύριος Παῦλος ζητεῖ νὰ σὰς ἰδῇ. Μὲ ρώτησε ἂν εἴσθε μόνος σας.

Ὁ Βάρδας καὶ ἡ Ἰουλία ταρασσονται.

ΒΑΡΔΑΣ — Διάβολε, διάβολε! Μεγάλῃ ἀναίσθησι, ἀλήθεια! Ἀκούς ἐκεῖ.

ΙΟΥΛΙΑ — Τί περίεργα πράγματα. (Γελά νευρική).

ΒΑΡΔΑΣ [πρὸς τὴν Ἰουλία]. — Χρὶ! Νὰ μὲ ἰδῇ. Τί ἔχομε νὰ μοιράσωμε πλέον; Ἄφοῦ τοῦ ἀρνήθηκα. Ἄφοῦ... Ὁ κ. Παῦλος νὰ μὲ ἰδῇ. [Πρὸς τὴν Ἄννα]. — Πὲς πὼς δὲν μπορῶ νὰ δεχθῶ κανένα. Εἶμαι κακοδιάθετος. [Ἐνῶ φεύγει ἡ Ἄννα]. — Ἄννα, στάσου, στάσου μιὰ στιγμή. [Πρὸς τὴν Ἰουλία]. — Τί λές, Ἰουλία, νὰ τὸν δεχθῶ; Βράζω μέσα μου. Θέλω νὰ τοῦ τὰ πῶ καθαρὰ καὶ ξάστερα, νὰ τελειώνῃ αὐτὴ ἡ δουλειά.

ΙΟΥΛΙΑ — Ἐξέρω κ' ἐγὼ, θεῖε μου, ἂν νομίζετε πὼς δὲν θὰ ταραχθῆτε, πὼς θάχετε τὴ δύναμι νὰ μιλήσετε ὅπως...

ΒΑΡΔΑΣ — Νὰ ταραχθῶ; Ἐγὼ νὰ ταραχθῶ; Νὰ ὀπισθοχωρήσω ἐγὼ, (Γελά νευρική) ἐγὼ;

ΙΟΥΛΙΑ — Τότε ἐγὼ σὰς ἀφίνω μιὰ στιγμή.

ΒΑΡΔΑΣ [Ἐνῶ φεύγει ἡ Ἰουλία]. — Ἐννοια σου δὲν θαρρήσωμε. Κοντὸς ψαλμὸς... Πρὸς τὴν Ἄννα ἀσπληρά]. — Πὲς τοῦ κυρίου νὰ ὀρίσῃ.

ΣΚΗΝΗ IV

Ὁ κ. Βάρδας, Παῦλος.

Ὁ κ. Βάρδας σηκώνεται καὶ περιμένει ὁρθίος, σκυμμένος, συγκεντρώνει τὴ σκέψιν του. Ὁ Παῦλος προχωρεῖ σιγά — σιγά στὸ προσκήνιο, γαλήνιος, χαριετῶ τὸν κ. Βάρδα, χωρὶς χειραφίαν.

ΠΑΥΛΟΣ. — Καλησπέρα, κύριε Βάρδα.

ΒΑΡΔΑΣ. — Καλησπέρα, καλησπέρα. [Ὡς νὰ σκέπτεται μιὰ στιγμή ἂν πρέπει νὰ τοῦ πῆ νὰ καθίσω. Σὲ λίγο]. — Καθίστε.

ΠΑΥΛΟΣ — Σὰς εὐχαριστῶ περιμένει νὰ καθίσω ὁ κ. Βάρδας καὶ κάθεται κ' αὐτὸς. Μικρὴ σιωπή.

ΒΑΡΔΑΣ — Τὸ βέβαιον εἶνε πὼς ὕστερα ἀπ' τὰ γράμματα ποὺ ἀνταλλάξαμε, δὲν σὰς περιμένα ἐδῶ.

ΠΑΥΛΟΣ [ἀσπληρά]. — Φθάνω πάντα ὅταν δὲν μὲ περιμένουν. Αὐτὸ εἶνε ἡ ἀλήθεια...

ΒΑΡΔΑΣ — Ἄς μιλοῦμε πῶς ξάστερα.

ΠΑΥΛΟΣ — Φθάνω πάντα ὅταν δὲν μὲ περιμένουν... [Ἐπίσημα. Κύριε Βάρδα, οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Μοίρας φθάνουν πάντα σὺν ἑμένα...]

ΒΑΡΔΑΣ — Νὰ μιλοῦμε πῶς ξάστερα, εἶπα.

ΠΑΥΛΟΣ — Μιλῶ ξάστερα... Φθάνω πάντα ὅταν δὲν μὲ περιμένουν...

ΒΑΡΔΑΣ — Ἐπὶ τέλους, τί θέλετε ἀπὸ μένα; Δὲν εἶνε ὥρα τώρα γιὰ...

ΠΑΥΛΟΣ — Εἶνε ἡ ὥρα, κύριε Βάρδα. Εἶνε ἡ ὥρα καὶ ἡ στιγμή. Δὲν βλέπετε λοιπὸν πὼς εἶνε ἡ ὥρα;...

ΒΑΡΔΑΣ — Ἄς μιλοῦμε πῶς ξάστερα. Μοῦ ζητήσατε τὸ χέρι τῆς Μίνας...

ΠΑΥΛΟΣ — Δὲν εἶμαι ἐγὼ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ζητοῦν χέρια. Ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσα ἐγὼ δὲν εἴσθε ἐσεῖς ποὺ τὸ δίνετε, κύριε Βάρδα, οὔτε ποὺ μπορεῖτε νὰ τὸ ἀρνηθῆτε. Ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσα τὸ πῆρα. Ζητοῦσα μιὰ ψυχή.

ΒΑΡΔΑΣ — Μοῦ ζητήσατε τὸ χέρι τῆς Μίνας

ΠΑΥΛΟΣ — Σὰς ἐπρόσφερα τὸ χέρι μου, κύριε Βάρδα. Σὰς εἶπα: Δώστε μου τὸ δικό σας. Ἄς ἐνώσωμε τὰ χέρια μας γύρω ἀπὸ ἓνα πλάσμα ποὺ δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀγγίξῃ ἡ δυστυχία. Γύρω ἀπὸ ἓνα πλάσμα ποὺ τὸ ἀγαπᾶτε ἐσεῖς σὺν πατέρας κ' ἐγὼ, ἐγὼ...

ΒΑΡΔΑΣ [συνκινημένος]. — Δὲν βλέπω τί μποροῦμε. Δὲν βλέπω τί μπορεῖτε νὰ κάμετε σεῖς. Αὐτὸ δὲν βλέπω καὶ γι' αὐτὸ ἀρνοῦμαι. Αὐτό, αὐτό, αὐτό. Αὐτὸ δὲ βλέπω. Ἡ ἀγάπη δὲ φθάνει.

ΠΑΥΛΟΣ — Δὲν φθάν' ἡ ἀγάπη; Ἐννοεῖτε τί λέτε, κύριε Βάρδα;

ΒΑΡΔΑΣ [μελαγχολικά]. — Δὲν φθάνει ἡ ἀγάπη. Μακάρι ἂν ἐφθανε! Εἶνε τὴν ἔδῶ μέσα. [φέρνει τὸ χέρι στὸ στήθος].

ΠΑΥΛΟΣ — Δὲν φθάν' ἡ ἀγάπη, κύριε Βάρδα; Ἡ ἀγάπη ἔπλασε τοὺς κόσμους καὶ τοὺς κυβερνᾷ.

ΒΑΡΔΑΣ — Δὲν φθάν' ἡ ἀγάπη, δὲν φθάν' ἡ ἀγάπη.

ΠΑΥΛΟΣ — Ἀγαπάτε τὴν κόρη σας, κύριε Βάρδα;

ΒΑΡΔΑΣ [μὲ παραφορᾶν]. — Ἦρθατε νὰ στελευ-

θῆτε ἐδῶ πέρα, κύριε;... Δὲν ἐδιαλέξατε τὴ στιγμή.

ΠΑΥΛΟΣ — Κύριε Βάρδα, δὲν ἀγαπάτε τὴν Μίνα.

ΒΑΡΔΑΣ — Προσέξτετε στὰ λόγια σας [σηκώνεται ὁρθίος].

ΠΑΥΛΟΣ [σηκωμένος]. — Κύριε Βάρδα, τὸ λόγια μου δὲν εἶνε τὰ λόγια ἐκείνων ποὺ ζητοῦν τὸ χέρι μιᾶς κόρης ἀπ' τὴν ἐξουσία ἑνὸς πατέρα. Ἐνα μεγάλο δικαίωμα μὲ φέρνει κ' ἓνα μεγάλο καθήκον. Ἀκούσατε, κύριε Βάρδα; Ἐνα μεγάλο καθήκον. Τὸ σπῖτι σας γκρεμίζεται, καὶ ἡ Μίνα δὲν πρέπει νὰ βρεθῇ κάτω ἀπ' τὰ ἐρείπιά του.

ΒΑΡΔΑΣ [συνκινημένος]. — Ἐγὼ εἶμαι ὁ πατέρας, κ' ἐσεῖς, ἓνας ξένος, ἔρχεσθε νὰ μοῦ διδάξετε τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ παιδί μου;

ΠΑΥΛΟΣ — Ὁ πατέρας... Κ' ἐγὼ ἓνας ξένος. Ἐνας ξένος καὶ σὰς ρωτῶ: Τί κάματε; Κλάψατε ἐσεῖς γιὰ τὴ Μίνα μὲ τὰ δάκρυα τοῦ ξένου; Τὸ πρόσωπό σας θὰ εἶχε καὶ ἀπ' τὴ φλόγα τους. Κυττάξτε ταυλάκια τους στὸ δικό μου. [Ὁ Βάρδας πέφτει στὸ κάθισμά του καὶ κρατεῖ τὸ κεφάλι σκυμμένο καταγῆς θλιβερά]. Σὰς ρωτᾶει ὁ ξένος: Ξεχάσατε ἐσεῖς τὴν εἰρήνην τοῦ ὕπνου μέσα στις ἀτέλειωτες νύχτες; Ἐγὼ ἔπλασα τὸ σκοτάδι τους μὲ τὴ θλίψιν μου. Κ' ἔγινε Κόλασις. Ἐνας ξένος καὶ σὰς ρωτῶ...

ΒΑΡΔΑΣ — Παύσατε, κύριε Μάρδα, παύσατε, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ!

ΠΑΥΛΟΣ — Ἐνας ξένος καὶ σὰς ρωτῶ: Τί μπορεῖτε νὰ κάνετε γιὰ τὴν ἀγάπη σας; Πέστε μου τί μπορεῖτε νὰ κάνετε, γιὰ νὰ γίνῃ ἡ θυσία σας μπροστὰ στὴ δικὴ μου σὺν παιχιδι μικροῦ παιδιοῦ μπροστὰ στὸν ἀγῶνα ἑνὸς γίγαντα! Ἐγὼ εἶμαι ὁ ξένος καὶ σὰς ρωτῶ.

ΒΑΡΔΑΣ — Φθάνει ἡ γλώσσα σας κ' ἡ αὐθάδειά σας.

ΠΑΥΛΟΣ — Τὸ σπῖτι σας γκρεμίζεται, κύριε Βάρδα. Ἐνα πτώμα εἶνε μέσα στὰ ἐρείπιά του παραμορφωμένο. Κυττάξτε. Εἶνε ἡ Μίνα σας.

ΒΑΡΔΑΣ [ἔξαλλος]. — Τί θέλετε νὰ κάμω;

ΠΑΥΛΟΣ — Νὰ βρῆτε φτερὰ ἀγγέλου καὶ νὰ τὴν πάρετε ψηλά, μακριὰ, πρὶν τὴν ἀγγίξῃ ἡ δυστυχία. Ἡ δυστυχία ἀσημίζει, ἡ δυστυχία ἀτιμάζει, ἡ δυστυχία ταπεινώνει, κύριε Βάρδα. Σῶστε τὴ Μίνα, σῶστε τὴν κόρη σας. Εἴμ' ἓνας ξένος καὶ σὰς μιλῶ...

ΒΑΡΔΑΣ [ἔξαλλος]. — Τί θέλετε νὰ κάμω σὰς εἶπα. Δὲν μπορῶ νὰ κάμω τίποτε.

ΠΑΥΛΟΣ — Ἐγὼ μπορῶ.

ΒΑΡΔΑΣ [θλιβερά]. — Ἡ ἀγάπη δὲν φθάνει.

ΠΑΥΛΟΣ — Ἡ ἀγάπη φθάνει.

ΒΑΡΔΑΣ — Φαντασιές ἐρωτευμένων.

ΠΑΥΛΟΣ — Κύριε Βάρδα, ὁ ξένος σὰς μιλεῖ. Κύριε Βάρδα, δὲν ἀγαπάτε τὴν κόρη σας.

ΒΑΡΔΑΣ [τινάσσεται ἀπάνω]. — Ἄρκετὰ πλέον. Ἄρκετὰ σὰς ἀνέχθηκα. Ἦρθατε νὰ μὲ ταραξέτε ἐδῶ. Πηγαίνετε, ἀφίστε με ἡσυχῶ. Δὲν εἶνε ἡ ὥρα...

ΠΑΥΛΟΣ [ἐπισήμως]. — Εἶνε ἡ ὥρα καὶ εἶνε ἡ στιγμή. Εἶνε ἡ τελευταία στιγμή [φεύγει].

Προστρέχουν ἡ Ἰουλία καὶ ἡ Ἄννα καὶ ὁ θεῖος Λουκάς.

ΣΚΗΝΗ V

Οἱ ἀνωτέρω.

ΒΑΡΔΑΣ — Μὲ τάραξε αὐτὸς ὁ ἄθλιος. Μοῦ ἔφερε τὸ αἷμα στὸ κεφάλι.

ΙΟΥΛΙΑ — Τί τρέχει, θεῖε μου, τί τρέχει; **Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ** — Μὰ τί συμβαίνει πάλι; Τί σπῖτι Θεέ μου, τί σπῖτι!

ANNA — Χριστὲ καὶ Παναγιά.

Τὸν περιρικλώνουν.

ΒΑΡΔΑΣ — Μὲ τάραξε. Μοῦφερε τὸ αἷμα στὸ κεφάλι. Νὰ πάω νὰ πέσω. Νὰ πέσω στὸ κρεβάτι μου. Ἰουλία, δώσε μου τὸ μπράτσο σου.

Τοῦ δίνει τὸ μπράτσο της καὶ φεύγουν.

ΣΚΗΝΗ VI

Θ. Λουκάς, Ἄννα

ANNA — Χριστὲ καὶ Παναγιά. Τί ἦτανε πάλι αὐτὰ;

Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Δὲν κατάλαβες; Ὁ Παῦλος ὕστερα ἀπὸ τὰ γράμματα ποὺ τοῦγραψε ὁ προκομένος, λέγοντάς του πὼς δὲν ἐννοεῖ νὰ δώσῃ τὴν κόρη του σ' ἓνα ἄνθρωπο χωρὶς περιουσία, ἀποφάσισε νὰ κάμῃ μιὰ τελευταία δοκιμὴ, νὰ τὴ ζητήσῃ μοναχὸς του.

ANNA — Μὰ τώρα, κύριε Λουκά, ποὺ τὰχομε ὅλα ἔτοιμα νὰ φύγουν, μιὰν ὥρα γλιωρότερα; Τί ἀνάγκη ἦτανε;

Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Ἐτσι γιὰ τὴ συνείδησί του. Ἐπειτα τί ἔχει νὰ κάμῃ. Ἄμα τοῦ ἀρνηθῇ, τὴν παίρνει ἀμέσως καὶ φεύγει, ὅπως τὰχουν ἀποφασισμένα. Ἄν γυρίσῃ τὸ κεφάλι του, τόσο καλύτερα. Τί ἔχομε νὰ χάσωμε. Τίς προετοιμασίες; Καὶ θὰ τοῦ ἀρνήθηκε βέβαια.

ANNA — Λέτε;

Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Τί νὰ λέω; Δὲν ἄκουσες τί σκηνὴ ἔγινε; Ἐγὼ ἤμουνα ἀπάνω στὴν κάμαρά μου καὶ τρόμαξα.

ANNA — Κ' ἐγὼ καλὴ ξαφνίσθηκα. Τί ἦταν αὐτό; Δὲν μοῦ λέτε; Θὰ πάη τώρα νὰ τὸ πῆ τῆς Μίνας ὁ κ. Παῦλος ὅξω στὴν πλατεῖα ποὺ εἶνε μὲ τοὺς Εὐγενίδηδες;

Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Δὲν πιστεύω. Ἡ Μίνα θάρθη ἀργά. Θὰ τὴ φέρουν οἱ Εὐγενίδηδες. Καὶ θὰ τὸν περιμένῃ ἐδῶ στὸν κῆπο νὰ μάθῃ τὸ ἀποτέλεσμα. Ἐσὺ φρόντισε νὰ τᾶχῃς ὅλα ἔτοιμα.

ANNA — Ὅλα ἔτοιμα τὰ ἔχω, κύριε Λουκά. Πάω νὰ κατεβῶσιν καὶ τὴ μικρὴ βελίτσα νὰ τᾶχῃ πρόχειρα.

Φεύγει.

ΣΚΗΝΗ VII

Ὁ Θ. Λουκάς, Ἄννα.

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ [μόνος του]. — Εἶμαι καθ' ὀλοκληρίαν σύμφωνος. Νὰ τὴν πάρῃ μιὰ ὥρα ἀρχίτερα νὰ φύγῃ. Νὰ μὴν ἀργοῦν. Αὐτὸ τὸ κορίτσι θὰ πεθάνῃ. Εἶνε ἕνας μῆνας τώρα ποὺ οὔτε τρώει, οὔτε κοιμάται. Ἐγὶνε σὰν τὸ ἀγιοκέρι. Ὡς ποὺ θὰ πάη τέλος πάντων αὐτὴ ἡ ἱστορία;

ANNA [ἐπιστρέφουσα]. — Κύριε Λουκά, δὲν θάλλετε νὰ δειπνήσετε;

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ [ξερα]. — Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ. Πῆς τους πῶς τους εὐχαριστῶ. Δὲν ἔχω ὄρεξι. Εὐχαριστῶ.

Ἡ Ἄννα κάνει νὰ φύγῃ.

*Ἀκουσε ἐδῶ Ἄννα. [Σιγῆ]. — Εἶνε ὅλα ἔτοιμα;

ANNA [πλησιάζουσα ἐμπιστευτικά]. — Ἐγὼ ἔχω ἔτοιμάσει ὅλα τὰ πράγματα τῆς κ. Μίνας, ὅτι χρειάζεται νὰ πάρῃ μαζί της. Δὲν ξέρω μόνο τί ὥρα θὰ πλαγιάσῃ ὁ κύριος. Κ' ἔπειτα αὐτὴ ἐκεῖ ποὺ κάθεται ὡς τὴ μιὰ καὶ διαβάζει. Ὑπνος δὲν τῆς κολλάει. Θάρρησῃ ἡ κ. Μίνα;

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Ξέρω κ' ἐγὼ, δὲν πιστεύω, Ἄκουσα νὰ λῆν πῶς δὲν θέλει νὰ ἰδῇ τὸν πατέρα της, σήμερα τὸ βράδι. Φοβᾶται μήπως ταραχθῇ, μήπως μετανοήσῃ. Ἄκουσε, Ἄννα.

ANNA — Ὅριστε, Κύριε.

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Τρῶνε μόνοι τους;

ANNA — Μόνοι τους.

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Φαντάζομαι.

ANNA — Τοῦ φούσκωσε τὸ κεφάλι.

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Πρόσεξε μὴν πῆς τίποτε ἀπ' αὐτὰ εἰς τὴν κυρίαν Μίνα, διὰν γυρίσῃ.

ANNA — Ἐννοια σας, Κύριε.

*Ἀκούεται κουδούνισμα ἀπὸ μακριά.

Μὲ φωνάζουν, κ. Λουκά, φεύγω.

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ [μόνος]. — Τί ἄνθρωπος, τί ἄνθρωπος! Γυρίζει τὸ κεφάλι του σὰ σβοῦρα. Στρατιώτης! σοῦ λέει. Χτυπάει τὸ πόδι του. Ἐμπρός μάρε! Ὅποιος δὲν τὸν ξέρει νομίζει πῶς ἔχει νὰ κάμῃ μὲ τὸν Μακ-Μαών. Ἐ! λοιπόν. Ἐνα παιδί μπορεί νὰ τοῦ γυρίσῃ τὸ κεφάλι του. Τὰ ἴδια μὲ τὸν Μάρθα. «Λαμπρὸς νέος, τὸν ἀγαπῶ, μοῦ ἀρέσει ὁ Μάρθας». Ἐνα λόγο τοῦ εἶπαν; Τὴν ἄλλη μέρα ἀλλάξε φύλλο: «Ὁ Μάρθας; Ἐνα χαμένο κορμί...»

ΣΚΗΝΗ VIII

Ὁ Θ. Λουκάς, Παναγιώτης.

*Ἀπὸ τῆ θύρα τοῦ κήπου μπαίνει ὁ Παναγιώτης.

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Καλῶς ὄρισες. Ἐχεις νὰ κούσης πάλι τῆς χρονιάς σου. Σὲ περιμένει τρεῖς ὄρες. Τρέχα τὸ καλὸ ποὺ σοῦ θέλω.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ [ἐνῶ προχωρεῖ, κοντοστεκόμενος]. — Τί φταίω ἐγὼ; Πῆγα ὡς τὴν Κηφισιά γιὰ νάρθω τὸν κ. δικηγόρο. Ὡστε νὰ μοῦ κάμῃ τὸ γράμμα, ἔχασα κ' ἕνα τραῖνο. «Πάρε τὸ γράμμα μοῦ λέει κ' αὔριο κατεβαίνω ὁ ἴδιος...»

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Τρέχα, τρέχα, τὸ καλὸ ποὺ σοῦ θέλω.

Ὁ Παναγιώτης ἀπομακρύνεται.

*Ὁ Θ. Λουκάς χαπλώνεται στὴν καρέκλα σιγαλὰ σὰν νὰ σκέπτεται.

Ἡ Μίνα ἀργεῖ. Ἀγκαλιὰ εἶπε πῶς δὲν θέλει νὰ ἰδῇ σήμερα τὸν πατέρα της. Φοβᾶται νὰ μὴ συγκινηθῇ, νὰ μὴν προδοθῇ, νὰ μὴ μετανοήσῃ. Ἐχει δίκαιο. Δὲν εἶνε καὶ μικρὸ πρᾶγμα. Χρειάζεται θάρρος. Θὰ πῆς καλὸ ἦταν νὰ περιμένῃ λίγο, μήπως καὶ τὰ πράγματα γυρίσουν, μήπως αὐτὸς ὁ γέρος ἀλλάξῃ κεφάλι. Ἀλλὰ ὁ Μάρθας πάλι τὸ ἔβαλε ζήτημα. Ἡ σήμερα ἢ ποτέ. «Ἄκουσ' ἐδῶ, θεῖε Λουκά, μοῦ λέει. Ἡ Μίνα δὲν πρέπει νὰ βρεθῇ μέσα στὴν καταστροφή. Δὲν πρέπει νὰ πῆ τὸ ποτήρι αὐτό. Εἶνε μερικὰ δηλητήρια, χειρότερο ἀπ' αὐτὰ ποὺ σκοτώνουν. Τάποτελέσματά τους μένουν σὲ ὅλη τὴ ζωὴ». Τί ὠραία ποὺ τὰ λέει αὐτὸς ὁ Μάρθας! Τί ἄλλο ἔλεγε; Ποῦ νὰ τὰ ξαναπῆς τὰ λόγια του; «Ταπεινώνουν τὴ ψυχὴ, ἔλεγε, καὶ τὴν ἀσημίζουν, γιὰ πάντα». Ναι, καὶ τέτοιο ἔλεγε, μὰ πῶς ὁμορφα ἀκόμα. «Ἡ ψυχὴ εἶνε ἕνα ντελικάτο πρᾶγμα, ἐπρόσθεσε. Πολὺ ντελικάτο. Τὸ τίποτε μπορεί νὰ τὴ χαλάσῃ. Ἐνα χρώμα ποὺ κόβει, ποὺ ξεθωριάζει. Κ' ἔπειτα πάει. Πάει γιὰ πάντα». Μὰ τί ὠραία ποὺ τὰ λέει αὐτὸ τὸ παιδί. Ἐγὼ κρημέμαι ἀπ' τὰ χεῖλια του. Καὶ μ' ἀγαπάει. Μοῦ τὸ εἶπε

ΣΚΗΝΗ X

Ἄννα καὶ Μίνα.

*Ἐνῶ προχωροῦν πρὸς τὸ προσκήνιον.

MINA [δειλῆ]. — Ἐκοιμήθησαν ὅλοι, Ἄννα; ANNA — Ὁ κύριος ἔχει κάμποση ὥρα. Ἡ Δις Ἰουλία τώρα διὶ ἐπῆγε. Ἐχει φῶς στὴν κάμαρά της.

MINA — Ὁ πατέρας εἶνε καλά, Ἄννα;

ANNA — Πολὺ καλά, κυρία.

MINA — Ἐρώτησε γιὰ μένα;

ANNA — Σὰς ἐπερίμενε. Ὑπόθεσε πῶς θάρρησετε καὶ πῆγε νὰ κοιμηθῇ.

MINA [βγάζει τὸ ὠρολόγι της καὶ τὸ ξαναβάσει]. — Τί ἀνόητη, δὲν ἐκύτταξα τί ὥρα εἶνε. [Ξαναβγάζει τὸ ὠρολόγι της]. — Σὲ λίγο... Ἀχ. Θεέ μου. Καὶ τί νὰ τοῦ εἶπε τάχα ὁ πατέρας;

ANNA — Μὴν κάνετε ἔτσι, κυρία Μίνα.

MINA — Νὰ ἤξερες πῶς φοβοῦμαι, καυμένη Ἄννα. Δὲν ξέρω οὔτε τί κάνω, οὔτε τί λέω.

ANNA — Μὴν κάνετε ἔτσι, κυρία. Ἐννοια σας Ἐγὼ ἔχω τὸν νοῦ μου. Ὅλα θὰ πάνε καλά.

MINA — Ἀχ, καυμένη Ἄννα. Ἄν ἡμποροῦσε νὰ γίνῃ ἄλλιως.

ANNA — Μὴ δειλιάζετε, κυρία.

MINA — Ὁ καυμένος ὁ παπάης. Ἀχ! Θεέ μου.

ANNA — Ἐννοια σας, κυρία. Τοῦ μπαμπᾶ σας θὰ τοῦ περάσῃ γλιγῶρα. Σὲ λίγες ἡμέρες θὰ εἴσθε ὅλοι μαζί. Ἐγὼ πάω, κυρία, νὰ ρίξω μιὰ ματιά.

Ἡ Μίνα φεύγει πρὸς τὸ σπίτι.

ΣΚΗΝΗ XI

Ἡ Μίνα μόνη της.

MINA — Ὁ Παῦλος σὲ λίγο θὰ ἔλθῃ. Τί νὰ τοῦ εἶπε τάχα ὁ μπαμπᾶς; Ἀλήθεια, ἔχασα νὰ ρωτήσω τὴν Ἄννα. Ἴσως θὰ ἤξερε. Τί ἡσυχία, Θεέ μου.

Κάθεται σ' ἕνα μάγκο. Ἀκούονται ἦχοι κιθάρας ποὺ ἔξακολουθοῦν σὰ μακρυνὴ ὑπόκρουσι σ' ὅλον τὸν μονόλογο τῆς Μίνας.

Μὰ τί εἶνε; ἀκούει). Μία κιθάρα κλαίει μακριά. Πῶς κλαίει, πῶς κλαίει ἡ κιθάρα! [Κυττάζει γύρω της]. Τί ἡσυχία! Ὅλα κοιμούνται γύρω τόσο γλυκά, τόσο εἰρηνικά. Ὅλα κοιμούνται. Τὰ φύλλα, τὰ λουλούδια, ἡ χλόη. Γιατί νὰ μὴ κοιμούνται; Καθετὶ σφίγγει τὴν ἀγάπη του σιμά του καὶ κοιμάται κ' ὄνειρεύεται. [Κυττάζει ψηλά]. Πόσα ἀστρά, πόσα ἀστρά ψηλά, δεμένα, ἀγκαλιωμένα, ταίρια-ταίρια. Κ' ἐγὼ ἀγρυπνῶ μονάχη, σ' ὅλη τὴν πλάσι

χίλιες φορές: «Σ' ἀγαπῶ, θεῖε Λουκά, γιατί εἶσαι ἄνθρωπος ἀθῶος καὶ ἀγνός. Δὲν ἔχεις πονηρία μέσα σου». Τὸ καυμένο τὸ παιδί. Ἡ Μίνα θὰ ζῆσῃ εὐτυχισμένη κοντὰ του. Βάξω τὸ χέρι μου στὸ Εὐαγγέλιο.

ΣΚΗΝΗ IX

Ὁ Θ. Λουκάς, Παναγιώτης.

Κατεβαίνει τρεκλίζων ὁ Παναγιώτης χωρὶς νὰ ἰδῇ τὸν Θ. Λουκά.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ — Ἄπὸ τὸ ἕνα μοῦ μπαίνουν [δείχνει τὸ ἕνα του αὐτὴ] κ' ἀπὸ τὸ ἄλλο μοῦ βγαίνουν. [Μιμείται τὴν φωνὴν τοῦ κ. Βάρδα] Ἀναίσθητο ζῶον! [ἔξακολουθεῖ χαμηλότρως] Τὸν πιάσανε τὰ δαιμόνια του πάλι. Σήκωσε καὶ τὸ μαχαῖρι νὰ μοῦ τὸ πετάξῃ στὸ κεφάλι. Μὰ τοῦ ἔριξα μιὰ ἀγριοματιά. [Σταβοκνιττάει]. Ξέρω γὼ τί περιδρομο εἶχε μέσα αὐτὸ τὸ γράμμα; [Μιμείται πάλι τὴν φωνὴν τοῦ κ. Βάρδα]. Κτῆνος. Ἐνα γράμμα ἐκεῖ, ποὺ τὸ περιμένω σὰν καὶ τί, νὰ τὸ σέρνῃς μέσα στὶς ταβέρνες. [Ξαναπαίρνει τὸ ὄφος του τραυλίζων]. Ἐνα γράμμα! λές καὶ ἦταν τ' Ἁγία Μυστήρια. [Γυρίζει σκοντάφτοντας καὶ μουντζώνει κατὰ τὸ σπῆτι. Ἐνῶ γυρίζει βλέπει ἔξωφρα τὸν θεῖον Λουκά]. Μπα, ἐδῶ εἶσαι, κύριε Λουκά; Μὲ συμπαθᾶς. Μὲ συμπαθᾶς πολύ. Δὲν σ' ἔστοχάσθηκα. Μὲ συμπαθᾶς. Μ' ἔπιασε κ' ἐμένα τὸ μπουρίνι μου. Δὲν εἶνε τίποτα. Περαισιτά. [Φέρνει τὸ χέρι στὸ μέτωπο, σὰν νὰ χαιρετᾷ στρατιωτικά. Γλυκά]. Μὲ συμπαθᾶς, κύριε Λουκά.

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ [ἀπαθῶς]. — Πάλι στὰ πράματα εἶσαι, Παναγιώτη. [Μόνος του] Καλὰ μαντάτα θὰ εἶχε ἀπ' τὸν δικηγόρο του. Φαντάζομαι [ἀναστενάζει].

Πρὸς τὸν Παναγιώτη, ποὺ στέκει ἀκόμη μὲ τὸ χέρι στὸ μέτωπο, σὰν νὰ μὴν ἀκουσε.

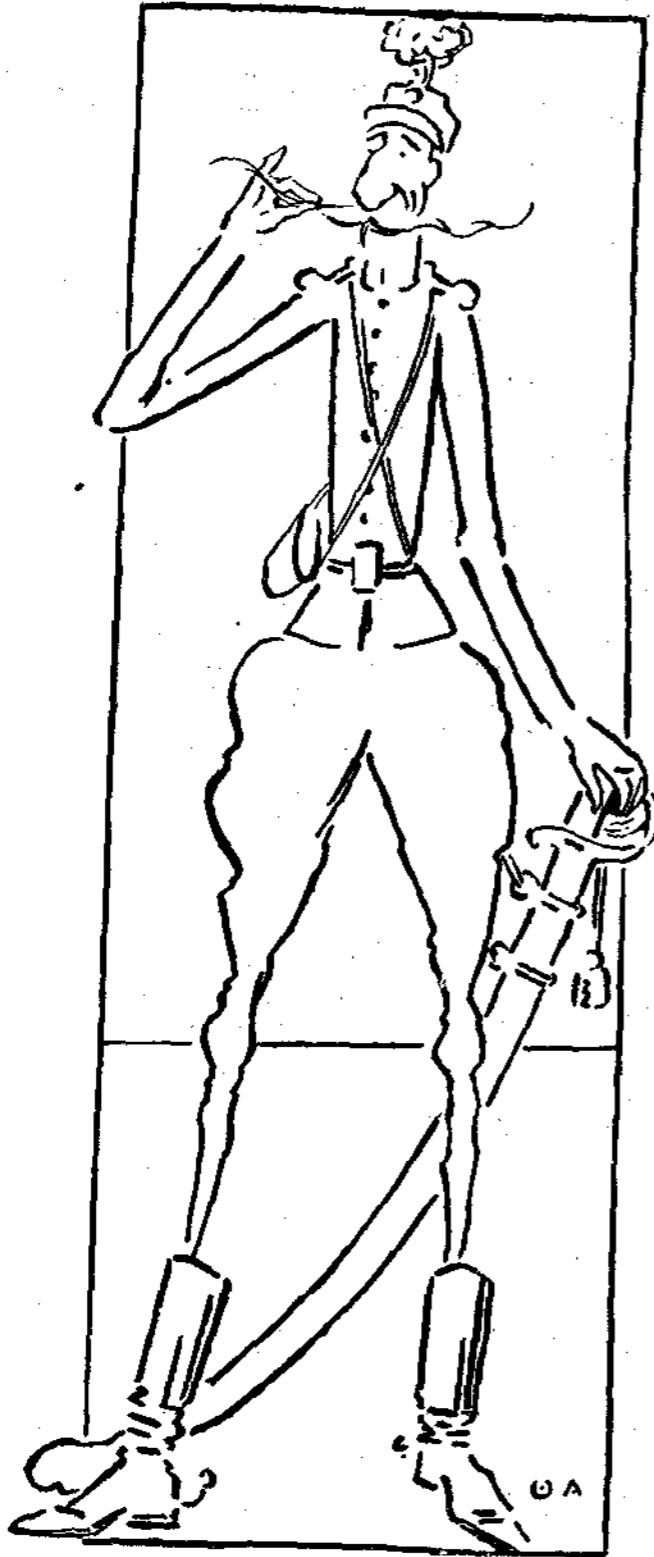
Στὰ πράματα εἶσαι πάλι, εἶπα. Πῆγαινε νὰ κοιμηθῆς.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ — Ὁχι, μὰ τὸν ἅγιο Ἰησοῦ Χριστό. Νὰ σὲ χαρῶ, κύριε Λουκά μου. Ἐτσι νὰ μοῦ ζήσης, σταλιά δὲν ἔβαλα στὸ στόμα μου. Σταλιά, μὰ τὴν ἡμέρα ποὺ εἶνε σήμερα. Ἐτσι, καλὴ καρδιά, κύριε Λουκά μου, καλὴ καρδιά. Καληνύκτα σας [κάνει ὑποκλίσεις], καληνύκτα σας, κύριε Λουκά. Νὰ σᾶς σηκώσω τὸ βάρος, καληνύκτα σας.

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Καληνύκτα, καληνύκτα.

Φεύγει ὁ Παναγιώτης. Ἄπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἀποσύρεται ὁ θεῖος Λουκάς, ἐνῶ ἀκούεται ἕνα ἐλαφρὸ κουδούνισμα καὶ ἡ Ἄννα τρέχει νάνοιξῃ τὴν ἀλλόπορτα.

Ο ΑΡΗΣ — ΥΠΟ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ξύλον ἀπελέκτων...

ΤΑ βάρβαρα κουδούνια τῶν σχολείων — τὰ κουδούνια τὰ ὁποῖα λέγονται κώδωνες — ἀρχισαν νὰ σημαίνουν εἰς τὴν ἀλλόθυσαν τῶν σχολείων. Ὁ συναγεμῶς τῶν μικρῶν ἀνθρώπων ἀρχίζει. Ἀπὸ τοῦ ἀγγού, ἀπὸ τὰ περιγιάλια, ἀπὸ τὸ ἡσυχον σίτι, ἀπὸ τὸν ἀτάραχον ἕπνον, ἀπὸ τὸ ἀθῶον καὶ ἀνθρωπιστικὸν ξένοιασμα, ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ παιγνιδίου καὶ τοῦ ἔσματος καλοῦνται οἱ μικροὶ ἄνθρωποι νὰ καθίσουν εἰς τὰ μαῦρα στενόχωρα θρανία, ἐμπρὸς εἰς τὸν μαῦρον πίνακα καὶ εἰς τὸν πλέον μαῦρον διδάσκαλον, διὰ νὰ μάθουν τὰ «γράμματα, τοῦ θεοῦ τὰ πράγματα».

Τὶ θλιβερὰ εἶσοδος, ἀλήθεια! εἰς τὴν ζωὴν. Καὶ τί πλάνη νὰ νομίζονται τὰ γράμματα πράγματα τοῦ θεοῦ, αὐτὰ ποὺ ὁμοιάζουν τόσο ὀλίγον μὲ τὰς ἁγίας δημιουργίας τῆς θεότητος. Καὶ ὅμως τὰ μικρὰ κεφαλάκια ποὺ σκίβουν ἐπάνω εἰς τὰ θρανία ἐννοοῦν πολὺ καλὰ τὴν ἀπάτην. Ἔβρουν πολὺ καλὰ οἱ μικροὶ ἄνθρωποι ὅτι τὰ πράγματα τοῦ θεοῦ εἶνε ἐντελῶς διαφορετικὰ, πράσινα, γαλανὰ, κόκκινα, δροσερὰ, γλυκὰ καὶ ὠραία. Καὶ πρὸ πάντων ὅτι δὲν εἶνε δύσκολα, βασανιστικὰ καὶ δύστροπα. Δὲν εἰμποροῦν νὰ πατηθοῦν. Τὰ ἐγνώρισαν καλὰ τὰ πράγματα τοῦ θεοῦ εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ εἰς τὸ περιγιάλι καὶ ὅσα δὲν ἐγνώρισαν ἀκόμα τοὺς τὰ ἐψιδύρισε μυστικὰ ὁ θεὸς μίαν φορὰν εἰς τὰ μικρὰ τοὺς αὐτάκια. Ἐννοοῦν πολὺ καλὰ ὅτι ὅλ' αὐτὰ τὰ δύσκολα καὶ δύστροπα πράγματα, τὰ ὁποῖα τρυποῦν τὸ κεφάλι διὰ νὰ στοιβαχθοῦν μέσα εἰς τὰ μικρὰ τοὺς κεφάλια καὶ τὰ ὁποῖα εἶνε κλεισμένα μέσα σὲ βιβλία καὶ πίνακας καὶ τὰ ὁποῖα κούβαλει κάθε ἡμέραν ὁ μαῦρος καὶ χλωμὸς διδάσκαλος μὲ συνοφρυώσεις, κραυγὰς καὶ κτυπήματα δὲν ὁμοιάζουν καθόλου μὲ τὰ πράγματα τοῦ θεοῦ. Καὶ πολλὰς φορὰς ἡ βαδύτατη εἰρωνεία τῶν ἀθῶων ψυχῶν θάνιμετωπίζη μὲ φρικτὴν τὸν φοβερὸν τύραννον, καὶ θὰ τοὺς φαίνεται ὅτι ἀπάνω εἰς τὴν καθέδραν ἀγωνίζεται νὰ βγάλη ἀπὸ μέσα του μίαν σπειραν δαιμονίαν διὰ νὰ τὰ στείλῃ νὰ κατοικήσουν μέσα εἰς τὸ μικρὸν του ποιμνιον, ὡς νὰ ἦτο ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων τῆς παραβολῆς. Καὶ ὅμως τί νὰ κάμουν! Μὲ μίαν πνιγμένην διαμαρτυρίαν σκίβουν τὰ μικρὰ κεφαλάκια ἐπάνω εἰς τὰ μαῦρα θρανία, καὶ τὸ τρυπάνι τοῦ διδασκάλου τρυπᾷ, τρυπᾷ καὶ συσσωρεύει τὰ πράγματα, τὰ δύσκολα καὶ τὰ ἀσχημα μὲ τὰ ὁποῖα τὸ εἴμορφον ζῶον γίνεται ἕνας ἀσχημὸς ἄνθρωπος.

Ἔτσι σιγὰ-σιγὰ τὰ μικρὰ κεφαλάκια συνειδίζουν καὶ ὅμως ὑποτάσσονται χωρὶς διαμαρτυρίαν καὶ χωρὶς γογγυσμόν. Σιγὰ-σιγὰ λησμονοῦν ἀκόμη τὰ ὠραία καὶ τὰ ληθινὰ πράγματα τοῦ θεοῦ καὶ παρακαλοῦν τὸ φεγγάρι, τὸ ἑρωτικὸν φεγγάρι, νὰ τοὺς φέξῃ νὰ περπατοῦν, «νὰ πηγαίνουν στὸ σχολεῖο, νὰ μαθαίνουν γράμματα τοῦ θεοῦ τὰ πράγματα». Ἔτσι κανεὶς συνειδίζει εἰς ὅλα. Κ' ἔτσι οἱ ἄνθρωποι μὲ τὸν καιρὸν γίνονται βιβλία καὶ μαυροπίνακες καὶ ἀσχημίζου τὴν πλάσιν καὶ λησμονοῦν τὰ μυστικὰ λόγια ποὺ τοὺς ἐψιδύρισε μίαν φορὰν ὁ θεὸς εἰς τὰ μικρὰ τοὺς αὐτάκια. Τὶ θλιβερὰ πράγματα ποὺ συμβαίνουν εἰς τὸν κόσμον! Καὶ ὅμως τὰ γράμματα — σοὺ τὸ δρᾶξομαι, διδάσκαλε, εἰς τὴν ἀγάπην μου — εἰμποροῦ-

σαν νὰ εἶνε τοῦ θεοῦ τὰ πράγματα, γαλανὰ, πράσινα, δροσερὰ καὶ ὠραία...

Τὰ βάρβαρα κουδούνια ἀρχισαν νὰ σημαίνουν εἰς τὴν ἀλλόθυσαν τῶν σχολείων. Ἐμπρὸς, μικροὶ σκλάβοι! Τὰ μαῦρα θρανία σὰς περιμένουν. Ἡ μαυρίλα τοὺς μένει ἀκόμα κ' ἐμένα μπροστὰ εἰς τὰ μάτια μου. Ἡ μητέρα μου, ἡ φτωχὴ μου μητέρα, μοῦ ἔλεγε ὅταν ἐσήμενε τὸ κουδούνι τοῦ σχολείου: «Ἄνθρωπος ἀγράμματος, ξύλον ἀπελέκτων». Κ' ἐπῆγα κ' ἐγὼ εἰς τὸ σχολεῖον καὶ μ' ἐκλάδενον καὶ μ' ἐκούρευον καὶ δὲν ἔμεινε πρᾶσινα ἐπάνω μου. Καὶ τώρα κλαίω μίαν ζωὴν χαμένην. ὦ! ἄς ἔμεινε πάντα ξύλον ἀπελέκτων».

Π. ΝΒ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κίμων Μιχαηλίδης: Σὰν Ζωὴ καὶ σὰν Παραμῦθι. Ἀθήναι, Ἐκδόσεις «Παναθηναίων» 1907.

ἘΝΑ μεγάλο χάσμα ἐμεσολάβησε ἀπὸ τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ κ. Μιχαηλίδου ἕως αὐτὸ ποὺ εἶδε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας αὐτῆς. Διότι τὸ «Σὰν Ζωὴ καὶ σὰν Παραμῦθι» δὲν εἶνε τὸ πρωτότοκον. Νέος πολὺ ἀκόμη ὁ συγγραφεὺς ἐξέδωκε ὑπὸ τὸν τίτλον «Σελίδες Ἡμερολογίου» ἕνα βιβλίον πολὺ λεπτογραφημένον, γεμιστὸν ἀπὸ μίαν νεανικὴν συγκίνησιν, ποὺ εἰς πολλὰ μέρη ἀγγίζει τὰ σύνορα τῆς ποιήσεως, ὅσον ἐνθουσιασμοῦ. Ἐκτεσε ὁ κ. Μιχαηλίδης ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του, τὴν σκεπὴν του, τὴν καρδίαν του εἰς τὰ «Παναθηναία». Ὅλη ἡ μακρὰ καὶ πλουσία αὐτῆς σειρά τῶν τόμων τῶν «Παναθηναίων», περισσότερον ἀπὸ ἔργον ἐκδοτικὸν εἶν' ἔργον τῆς ψυχῆς του εἰς τὴν ἀγάπην του. Ὁ Βαλὲρ ἄφοσιωθείς εἰς τὸν «Γαλάτην Ἑρμῆν» ἔκαμεν ὁριστικὰ ἀπιστίας εἰς τὴν φιλολογοῦν μὲ τὴν ὁποῖαν πρωτοᾶρχισε. Ὁ κ. Μιχαηλίδης δὲν ἐφθασεν εἰς τὴν ἀπιστίαν. Μὲ τὴν λεπτοπαράτηρητην κατὰ τὴν ζωγραφικὴν καὶ μ' ἕνα διηγηματικὸν ποὺ καὶ ποὺ, δὲν ἄφισε μίαν στιγμήν νὰ πιστευσῇ ὅτι ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος ἀπέθανε μέσα του. Σήμερον μᾶς δίδει εἰς ἕνα λευκὸν, παρθενικὸν τόμον, μίαν σειράν ἀπὸ τὰ διηγήματα αὐτά, μ' ἕνα ὠραῖον καὶ βαδύτατον ὑποβλητικὸν τίτλον. Ὁ τίτλος εἶνε πολὺ ἐκφραστικὸς τῆς φυλῆς τῶν διηγημάτων αὐτῶν. Ὁ συγγραφεὺς μὲ τὴν λεπτήν του παρατήρησιν, μὲ τὴν διακριτικὴν του συγκίνησιν, μὲ τὴν ἰδιαιτέραν του ἀγάπην πρὸς τὰς ἀποχρώσεις τῶν πραγμάτων, δὲν ἀρπάζει τὴν ζωὴν μέσα εἰς τὸν λέβητα ὅπου βράζει καὶ κοχλακᾷ. Ἡ ζωὴ ποὺ περνᾷ μέσα ἀπὸ τὸ βιβλίον του εἶνε «σὰ ζωὴ». Ἀλλ' ὅτε τὴν ἀρπάζει μέσα εἰς τὰ σύννεφα τοῦ παραληρηματός, ἐκεῖ ὅπου ἡ ζωὴ γίνεται παραμῦθι. Τὸ παραμῦθι ποὺ μᾶς διηγείται ὁ κ. Μιχαηλίδης εἶνε «σὰν παραμῦθι». Ἀνάμεσα ζωῆς καὶ παραμυθίου ἔξῃ ὁ κόσμος τοῦ ἀγαπητοῦ συγγραφέως. Οἱ ἡρώες του, τὰ πλάσματα του, αἱ σκηνογραφίαι του, τὰ τοπία του, δὲν δίδουν κλονισμούς, οὔτε ριγὴ, οὔτε δάκρυα, δὲν ἐξωρίζουν οὔτε μὲ μίαν σφραγίδα πυροτυπωμένην. Ἀποτελοῦν ὅμως ἕνα κόσμον συμπληθητικόν, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ἔξῃ κανένας ὀλίγας εὐχαριστοὺς στιγμᾶς, εἰς μίαν συναναστροφὴν εὐγενικῶν ψυχῶν.

Δὲν θὰ κάμω ξεχωρίσματα εἰς τὰ ὀλίγα διηγήματα

μοποιήσεως αὐτῶν. Εἰς τὰ Ὀρχοειδή παραδ. χάριν αἱ κινήσεις των εἶνε τόσο μεθοδικαὶ ὅπως ὁ μηχανισμὸς ὠρολογίου, ὡστε νὰ νομιζῆ κανεὶς ὅτι μίαν ἐναυκαίδητος θέλησιν διευθύνει αὐτάς. Ἄλλα πάλιν ἀντὶ εἶνε σχεδὸν μικραὶ συσκευαὶ γονιμοποιήσεως ὅπου μόλις ἡ μέλισσα καθίσῃ ἐπ' αὐτῶν, ἀνοίγουν οἱ πόροι αὐτῶν καὶ ἡ μέλισσα τοιουτοτρόπως καλύπτεται ἀπὸ τὴν γονιμοποιὸν γύριν τὴν ὁποίαν ἕστερον μεταδίδει εἰς ἄλλο ἄνθος.

Τὸ πνεῦμα, λέγει ὁ Μάτεργλινκ, πού ζωογονεῖ ὅλα τὰ πράγματα ἢ ἀναδίδεται ἐξ αὐτῶν, εἶνε τῆς αὐτῆς οὐσίας πού ζωογονεῖ τὸ σῶμα μας. Ἐάν μᾶς ὁμοιάξῃ, ἐάν πᾶν ὅ,τι εὐρίσκειται ἐν αὐτῇ εὐρίσκειται καὶ εἰς ἡμᾶς, ἐάν μεταχειρίζεται τὰς μεθόδους μας καὶ τὰς τάσεις μας πρὸς βελτίωσιν, εἶνε ἀνόητον νὰ ἐλπίζῃ καὶ αὐτὸ ὅτι ἐλπίζομεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι;

Δὲν εἶνε ὠραῖος αὐτὸς ὁ πανθεισμὸς τοῦ Βέλγου ποιητοῦ ὅστις μᾶς παρουσιάζει τὰ φυτὰ ὡς ἀδελφοὺς μας;

Η Ἐφημερὶς τῶν *Συζητήσεων* δημοσιεύει ἀνακοίνωσιν τοῦ γάλλου αἰγυπτιολόγου Μασπερό περὶ τεμαχίων ἔργων τοῦ Μενάνδρου, τὰ ὁποία ἀνεκαλύφθησαν πρὸ ἐνός ἔτους καὶ ἐδημοσιεύθησαν τώρα ὑπὸ τῆς αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως. Τὰ χειρόγραφα εἶναι σαράντα πέντε σελίδες, ἀλλὰ καλῶς διατηρημένα καὶ ἄλλα βλαμμένα. Ἐξημερεύθησαν ἐν τούτοις 13018 στίχοι ἐκ τεσσάρων κωμωδιῶν: Ἡ *Διαίτησις*, ἡ *Περικειρομένη*, ὁ *Ἥρω* καὶ ἡ *Γυνὴ τῆς Σάμου*. Τοῦ Ἥρω εὐρέθησαν ὁ κατάλογος τῶν χαρακτήρων καὶ οἱ 150 πρῶτοι στίχοι.

Ο ΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον προκηρύττει καὶ ἐφέτος τὸν Παντελείδειον δραματικὸν διαγωνισμόν. Τὸ θέμα τοῦ ἡμικορῆ ὁ ποιητὴς νὰ ἐκλέξῃ ἀπὸ κάθε ἐποχῆν, χώραν ἢ ἐθνικότητα, κατὰ προτίμησιν ὅμως ἐκ τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι σήμερον. Τὰ ἔργα ἡμποροῦν νὰ εἶναι περὶ ἢ ἕμμετρα εἰς τὴν συνήθη καθαρῶσαν ἢ ζωντανὴν λαλομένην γλῶσσαν. Ἀποκλείεται ἡ ὑπερκαθαρεύουσα καὶ τὸ ψυχρακὸν ἰδιώμα. Ὅριον πρὸς ἀποστολὴν τῶν χειρογράφων τὸ τέλος Φεβρουαρίου 1908.

Εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Χάγης συνεζητήθησαν καὶ οἱ νόμοι τῆς ἀεροναυτικῆς κατὰ τὸν πόλεμον: «Κάθε ἀερόστατον, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τὸν πόλεμον, πρέπει νὰ εἶναι διοικήσιμον καὶ νὰ διευθύνεται ἀπὸ στρατιωτικὸν σῶμα. Ἀπαγορεύεται νὰ εἰσπῇ ἐκρηκτικὰς ὕλας ἐπὶ πόλεων ἢ χωριῶν ἀνυπερασπίστων».

Ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν μᾶς ἠγγέλθησαν οἱ γάμοι τῆς καλλιτέχνιδος Δῶς Θαλαίης Φλωρᾶ μετὰ τοῦ κ. Νικολάου Καραβία, ἀρχισυντάκτου τῆς ἐφημερίδος «Καίρον» ἐν Καίρῳ. Ἐπίσης οἱ ἀρραβῶνες τοῦ ποιητοῦ καὶ συνεργάτου μας κ. Ἀγγέλου Σημηριώτη μετὰ τὴν Δῶν Ὑπατίαν Φαληρέως βῆθ. Τὰ «Παναθηναῖα» τοὺς στέλλουν θερμὰ συγχαρητήρια.

Ἡ κ. Καλιφροῦ Παρρὲν ἐδραματοποίησε τὴν *Χειροφρενημένην*, τὸ γνωστὸν τῆς μυθιστορίας. Ἰσως τώρα ἢ τὸν χειμῶνα θὰ τὸ ἰδοῦμεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

Τὸ Βασιλικὸν Θέατρον ἀρχίζει τὰς παραστάσεις τὴν 1 Νοεμβρίου.

Εἰς τὴν Αἴγιαν εὐρέθη ὑπὸ ἐργατῶν ἀρχαία μαρμαρινὴ κεφαλὴ καλῶς διατηρουμένη. Ἡ κεφαλὴ κατετέθη εἰς τὸ ἐκεῖ Μουσεῖον.

Ἡ Ἐθνικὴ Πινακοθήκη τοῦ Λονδίνου ἠγόρασε μίαν προσωπογραφίαν, ἔργον τοῦ Βάν Δυκ 13500 λίρας.

Ἀπὸ τὰς ἰδιωτικὰς πινακοθήκας ἢ πινακοθήκη τοῦ ἀμερικανοῦ δισεκατομμυριούχου Πιαρπον-Μόργαν εἶναι, ἢ σχεδὸν εἶναι, ἡ σπουδαιότερα. Πέρσι εἶχε ἀγοράσει εἰς τὸ Λονδίνον τὴν *προσωπογραφίαν* τῆς *Mis Fārrer* ἔργον τοῦ Λώρενς ἑνα ἑκατομμύριον. Τὸν περασμένον Μάιον ἠγόρασε εἰς τὸ Παρίσι ἑνα ἑκατομμύριον δολλάρια τὴν πλουσίαν συλλογὴν ἔργων διακοσμητικῆς τοῦ κ. Χέντσελ καὶ ἐδώρησε μέρος αὐτῆς εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Νέας Ὑόρκης.

Αἱ δωρεαὶ τῶν Ἀμερικανῶν εἰς τὰ μουσεῖα των εἶναι ἀληθινὴ βασιλικαί. Εἰς τὸ Field Columbian Museum ἐκληροδότησε ὁ δισεκατομμυριούχος Μάρσαλ Φήλδ, σαράντα δόλοκληρα ἑκατομμύρια. Τὸ Μουσεῖον αὐτὸ ἠγόρασε πέρσι τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου τοῦ Θεοτοκοπούλου 200,000 φράγκα.

Ἄλλη ἀμερικανικὴ πόλις, ἡ Φιλαδέλφεια θὰ ἔχη, ἂν δεχθῇ τοὺς προτεινομένους ὄρους τῶν δωρητῶν μίαν ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας πινακοθήκας τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ δωρηταί, τρεῖς ἐρασιτέχναι. Τζόνσον, Ἐλκινς καὶ Οὐάϊντερ προσφέρουν τὰς συλλογὰς των ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ κτίσῃ ἡ πόλις μουσεῖον πρὸς τοποθέτησιν αὐτῶν. Αἱ τρεῖς συλλογαὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ 250 περὶ τοῦ εἰκόνας Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ἔργα τοῦ Βάν Δυκ, Μέμλιν, Ροῦμπενς, Ρέμπραντ καὶ ἄλλων νεωτέρων καλλιτεχνῶν.

Ὁ Μαξιμ Γόρκου ἔγραψε νέον μυθιστόρημα ἢ *Μητέρα*, μεγάλου κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Εἰς τὸ Παρίσι ἤνοιξε ἐκθεσις τῶν ἰταλῶν ζωγράφων νέο - impressionnistes. Ἡ ἐκθεσις θὰ διαρκέσῃ ἕως τὰς 15 Ὀκτωβρίου. Εἰς τοὺς νέους αὐτοὺς ἰταλοὺς ζωγράφους εἶνε καταφανὴς ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀποθανόντος μεγάλου καλλιτέχνου Σεγαντίνι. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἐξέχοντας ἐκθέτας εἶνε ὁ Πρεβιάτι, τὸν ὁποῖον ὀνόμασαν Πυρὶ δὲ Σαβάν τοῦ Μιλάνου.

Εἰς τὸ Παρίσι πρόκειται ν' ἀνεγερθῇ τὸ Μνημεῖον τῆς Ἑργασίας, ἔργον τοῦ Ροντέν, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ γλυπτὴς συμβολίζει ὅλην τὴν σύγχρονον ἐργασίαν, ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ ἐργάτου μέχρι τοῦ ἀνθρώπου τῆς σκέψεως.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Οἱ Δήμαρχοι τῶν Ἀθηνῶν 1835—1907 ὑπὸ Γ. Π. Παρασκευοπούλου Ἀθῆναι τυπογρ. Ραφτάνη—Παπαγεωργίου.

Ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει τὴν δρᾶσιν καὶ τὸ ἔργον τῶν δημάρχων Ἀθηνῶν, μέχρι σήμερον καὶ προτάσει 60 σελίδας ἱστορικὰς τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῆς Δημογεροντίας πολὺ ἐνδιαφερούσας.

Ἡ ἔλαια ὑπὸ Σπ. Χασιάτου. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ἀφελίμων βιβλίων. Ἀθῆναι, Δρ. Ο. 40.

Ἡ Λουκάριος Ὁμολογία ὑπὸ Δημ. Σίμου Μπαλάνου. Ἀθῆναι τυπ. Π. Δ. Σακελλαρίου.

Ὁ κ. Μπαλάνος εἰς τὸ φυλλάδιον αὐτὸ ἀντικρούει τὸν κ. Χρυσόστομον Παπαδόπουλον, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ περιοδικὸν «Νέα Σιών» ἔγραψε εὐρισκὸν ἀξίαν προσοχῆς τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ κ. Βελανιδιώτου «Ὁ ἔθνομάρτυς πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρις» κατὰ τοῦ προηγουμένου φυλλαδίου τοῦ κ. Μπαλάνου. «Ἡ ὁμολογία Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως».

Contes furtifs, par J. Esdin. Paris, Bibliothèque Universelle Beaudelot Fr 2.50.

ΤΟΜΟΙ ΤΩΝ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ, ΜΕ ΜΕΓΑΛΗΝ ΕΚΠΤΩΣΙΝ

Οἱ τόμοι 1ος, 2ος, 3ος, 4ος, 5ος, 6ος, 7ος, 8ος, 9ος καὶ 12ος πωλοῦνται πρὸς δραχ. ἢ φρ. ΔΥΟ ἕκαστος.

Ὁ 10ος τόμος πρὸς δρ. ἢ φρ. ΤΕΣΣΕΡΑ.

Διὰ κάθε τόμον προσθέτομεν εἰς τὰς ἀνω τιμὰς 50 λεπτὰ διὰ τὰς ἐπαρχίας καὶ 1 φράγκον διὰ τὸ ἑξωτερικὸν ταχυδρομικὰ.

Αἱ ὀλίγα ὑπολειπόμενα ΠΑΗΡΕΙΣ ΣΕΙΡΑΙ τῶν «Παναθηναίων», ἐν ὄλῳ τόμοι 12, πωλοῦνται πρὸς δρ. 100 ἑκάστη.

Αἱ παραγγελίαι στέλλονται πρὸς τὴν

Διεύθυνσιν τῶν «Παναθηναίων» ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35 Ἀθήνας

καὶ προπληρώνονται.